

181

oppdragsmelding

Barns fritid, friluftsliv og fiskevaner
En undersøkelse blant 5.-9.klassinger
i Harstad, Steinkjer og Engerdal

Øystein Aas

NINA

NORSK INSTITUTT FOR NATURFORSKNING

Aas, Ø. 1992. Barns fritid, friluftsliv og fiskevaner.
En undersøkelse blant 5. - 9. klassinger i Harstad,
Steinkjer og Engerdal. NINA Oppdragsmelding
181: 1 - 41.

Lillehammer, 31.12.1992

ISSN 0802 - 4103

ISBN 82 - 426 - 0311 - 1

Forvaltningsområde:

Friluftsliv

Management area:

Outdoor recreation

Rettighetshaver (copyright):

NINA, Norsk institutt for naturforskning

Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse

Redaksjon:

Bjørn P. Kaltenborn, NINA

Design og layout:

Øystein Aas

NINA

Andre opplag: 100

Trykk: LILLPRINT AS, Lillehammer

Kontaktadresse:

NINA

Fåberggt. 106

N-2600 Lillehammer

Referat

Aas, Ø. 1992. Barns fritid, friluftsliv og fiskevaner. En undersøkelse blant 5. - 9. klassinger i Harstad, Steinkjer og Engerdal. NINA Oppdragsmelding 181: 1- 41.

Rapporten presenterer en oversikt over resultater fra en undersøkelse av fritidsvaner, friluftslivsvaner og fiskevaner blant 11- 16 åringer i de tre kommunene Harstad, Steinkjer og Engerdal. Undersøkelsen har et eksplorerende design pga. kunnskapsmangler om barns fritid- og friluftslivsvaner. Utvalget omfatter i alt 733 personer i 5. 9. klasse, intervjuet ved hjelp av spørreskjemaer i skoleklasser.

11 - 16 åringer i kommunene har omfattende og mangfoldige fritids-, friluftsliv- og fiskevaner. De eldste i undersøkelsen er mer aktive kinogjengere og går mer på fritidsklubb/ungdomsklubb, men driver til gjengjeld mindre med lek/aktivitet i naturen, og musikk/spilling enn de yngste. En langt større andel 11 - 15 åringer enn voksne i de samme kommunene utøver friluftsliv og fritidsfiske. Generelt er det liten forskjell i deltagelse i friluftslivsaktiviteter i ulike klassetrinn og mellom jenter og gutter. Jenter deltar mer i ridning enn gutter, mens flere gutter enn jenter fisker og jakter/er med på jakt. Det er også forskjeller i fritidsmønsteret og friluftslivsmønsteret mellom kommunene. Kulturaktiviteter som kino/teater og fritidsklubb/ungdomsklubb er mer utbredt blant barna i Harstad og Steinkjer enn blant barn i Engerdal. Friluftslivsvanene er preget av naturforhold og klimatiske forhold i de enkelte kommunene. Fangst synes å være viktig for at 11- 16 åringer skal være tilfredse med fiskeopplevelsene sine. Prestasjonskrav/manglende kompetanse er viktigste grunn for ikke å delta i idrett, at musikk er kjedelig er viktigste grunn for ikke å delta i musikk. Årsakene til at noen ikke fisker er mer varierte. Foreldre og venner er de personer som har betydd mest for at barn og unge har begynt med idrett, musikk og fiske.

Abstract

Aas, Ø. 1992. Leisure, recreation and fishing habits among children 11 to 16 years of age. A study in the municipalities Harstad, Steinkjer and Engerdal in Norway. NINA Oppdragsmelding 181: 1 - 41.

The report presents results from a study of leisure, outdoor recreation and fishing habits among children and youth 11 - 16 years of age in three Norwegian municipalities; Harstad, Steinkjer and Engerdal. Little prior knowledge about leisure habits in the study population and limited experiences with the use of structured questionnaires to this age group called for an exploratory design.

The population showed a varied and comprehensive leisure-, recreation and fishing participation. There was a significant increase in the participation in movie/theatrewatching and going to a leisure club from 11 to 16 years of age. However, participation in music and activities/playing in nature decreased from 11 years of age to 16 years of age. The participation in fishing and other outdoor recreation activities was much higher among children than among a comparable group of adults (16 years and older).

Girls are more active than boys in horseback riding, whereas boys are more active in fishing and hunting. In the towns of Steinkjer and Harstad, cultural activities like going to the movie and going to a youth club was more common than in the rural Engerdal. The observed differences in outdoor recreation pattern between children in the three municipalities was to a large extent related to differences in natural resources and climate, but to some extent also to cultural differences between the municipalities.

Sammendrag

Denne rapporten undersøker 11- 16 åringers fritids-, friluftslivs- og fiskevaner i kommunene Harstad, Steinkjer og Engerdal. Undersøkelsen omfatter i alt 733 spørreskjemaer utfyllt i et tilfeldig utvalg skoleklasser (samt tre spesielt utvalgte klasser) i 5 - 9 klasse (11 - 16 år) i Harstad, Steinkjer og Engerdal. Svarprosenten var 100 % bortsett fra de elever som var fraværende den dagen undersøkelsen ble gjennomført og bortsett fra tre skjemaer som ikke kunne benyttes i analysen pga. at de ufullstendig utfyllt. Pga. manglende erfaringer med spørreskjemaundersøkelser om disse temaene i denne aldersgruppen og manglende kunnskaper om temaene den omhandler, har undersøkelsen fått et eksplorerende preg. Alt i alt er erfaringene med metoden positiv, og undersøkelsen ser ut til å ha fungert som planlagt. Resultater bør på enkelte punkter tolkes med noe forsiktighet.

Barn og unge i Harstad, Steinkjer og Engerdal har en omfattende og aktiv fritid, som inkluderer aktiviteter både innen kultur, idrett og friluftsliv. Dette er i tråd med andre undersøkelser av barn og unges fritids- og friluftslivsvaner i Norge og Norden. Fritidsvaner varierer endel mellom kommunene, særlig på deltagelse og hyppighet i typiske kulturaktiviteter som kino/teater og fritidsklubb, som er mer utbredt blant barn og ungdom i bykommunene Harstad og Steinkjer enn i Engerdal. Lek/aktivitet i naturen er mer utbredt i Engerdal. For deltagelse i de enkelte friluftslivsaktiviteter er det også forskjeller, og da særlig på aktiviteter som det er ulike naturgitte eller klimatiske forutsetninger for i de tre kommunene. Eksempelvis er saltvannsfiske mest utbredt i Harstad, mens snø- og vinteraktiviteter, jakt og innlandsfiske er mest vanlig i Engerdal.

Deltagelse i friluftsliv blant 11 - 16 åringer er generelt høyere enn blant voksne i de samme kommunene. Andelen barn som har fisket er 86 % i gjennomsnitt for utvalget, for de over 16 år var tilsvarende tall 58 %, for fottur i fjell og skog var det i gjennomsnitt 90 % deltagere blant 11- 16 åringer, mens andelen blant de over 16 år var omlag 75 %. Omlag 35 % av de voksne hadde jogget i naturomgivelser i løpet av siste året, mens det var 85 % som oppga at de hadde jogget i naturen av 11 - 16 åringene.

I hovedsak er det små forskjeller i fritids- og friluftslivsvaner blant gutter og jenter. De klareste forskjellene finner vi på aktivitetene jakt, fiske og ridning. Flere gutter enn jenter driver med jakt og fiske, mens jentene dominerer kraftig blant de som har vært med på hesteridning. Men det er omtrent like mange jenter som gutter som ønsker å begynne med jakt, fiske og like mange gutter som jenter som ønsker å begynne med ridning. Det er også relativt små forskjeller mellom respondentenes fritids- og friluftslivsvaner på ulike klassetrinn. Det er en noe synkende deltagerandel generelt fra 5. - 6. klasse til 8. - 9. klasse i aktiviteter som musikk og lek/aktivitet i naturen, mens deltagelsen i

kino/teater og fritidsklubb/ungdomsklubb øker. Og mens deltagelsen i fiske og jakt er stabil for guttene, synker den for jentene fra 5. - 9. klasse.

Andelen som fisker av 11 - 16 åringer er som nevnt langt høyere enn andelen som fisker blant de over 16 år i disse kommunene. Når det gjelder redskapsbruk og hva de fisker etter i de tre kommunene er vanene preget av de lokale fiskeressursene og fisketradisjonene. Barns fiskevaner er nokså like de voksnes fiskevaner i de samme kommunene. Sosiale forhold og levekår (økonomi/ utdanning/ familieforhold) synes i mindre grad enn blant voksne å kunne forklare ulikheter i deltagelse i ulike grupper av befolkningen. Barns tilfredshet med fiske og hva barn ikke liker ved fiske i stor grad synes å være knyttet til fangst av fisk (tilfredshet) og uteblivelse av fangst (utilfredshet). De aller fleste barna som har fisket har fått fisk siste året. Et fellestrekk ved barns og voksnes preferanser og interesse for fiskestimuleringstiltak, er at de synes å ha større mulighet til å påvirke de som allerede er aktive fiskere enn de som ikke fisker.

Det er et noe ulikt mønster i hvilke personer som er viktige for at barna begynte med hhv. musikk, idrett og fiske. Foreldre og venner er de som spiller størst rolle for at deltagerne har begynt med alle aktivitetene. Men det er klare forskjeller også. Mens far er viktig for idrett og fiske, er mor viktig for musikkinteresse. Og venner er mindre viktig for fiske enn for idrett og musikk, mens andre slektninger derimot også er viktig for å skape fiskeinteresse.

Som hos voksne er manglende interesse og mangel på tid viktige hindringer mot 11 - 16 åringers deltagelse i idrett, musikk og fiske. Men vi identifiserte også klare forskjeller i hindringer mot deltagelse i idrett/sport, musikk og fiske. Selv om andelen som deltok i hver av de tre aktivitetene var forskjellig, med størst andel ikke-deltagere i musikk, var det også klare forskjeller mellom betydningen av ulike hindre i de tre aktivitetene. Prestasjonskrav og kompetansebrist var det viktigste hinderet for idrettsaktivitet. Manglende interesse eller vurdering av musikk/spilling som kjedelig var den aller viktigste grunnen for de som ikke drev med musikk. For fiske var det få oppgitte hindre sammenlignet med idrett, og de oppgitte grunnene til ikke-deltagelse var mer variert for fiske enn for de andre aktivitetene.

Forord

NINA gjennomfører for tiden forskningsprosjekter om fritidsfiske og fritidsfiskeforvaltning i Harstad og Engerdal. Som ledd i disse undersøkelsene er det ønskelig å få kunnskaper om lokalbefolkningens fiskevaner som kontroll og supplement til de mer spesifikke undersøkelsene blant deler av de som driver fritidsfiske i kommunene. Direktoratet for naturforvaltning ønsket som en del av sitt innlandsfiskeprogram en tilsvarende utvalgsundersøkelse i foreløpig ett av de fire utvalgte satsingsområdene i programmet; Steinkjer.

Av praktiske og metodiske årsaker ble disse kommuneundersøkelsene delt i to; En for voksne og en for barn og unge. Denne rapporten gir en foreløpig oversikt over resultatene fra undersøkelsen blant barn i de tre kommunene. Data fra voksensurveyen om dels de samme temaene presenteres i en egen rapport (Aas 1992). Fordi en har svært beskjedne kunnskaper om barns fritid og friluftsliv generelt, er i tillegg til fritidsfiskevaner også mer generelle friluftsliv- og fritidsvaner undersøkt. Rapporteringen har form av en generell gjennomgang av resultatene, og drøfter i liten grad implikasjonene av funnene for de mer spesifikke problemstillingene vi jobber med i Harstad og Engerdal. Videre analyser og vurderinger fra data som gis en oversiktspresentasjon her vil seinere bli benyttet til vitenskapelige og populærfaglige artikler i ulike tidsskrifter.

Skoleadministrasjonene, grunnskoler og skoleelever i Harstad, Steinkjer og Engerdal bidro med hjelp og positiv velvilje under planlegging og gjennomføring av datainnsamlingen. Rådgiver Jostein Skurdal i Direktoratet for naturforvaltning kom med nyttige kommentarer i planleggingen og rapporteringen av undersøkelsen. Dr. Per Olav Tiller ved Norsk senter for barneforskning og forsker Ketil Skogen ved Ungforsk ga undertegnede verdifulle råd om forskningsarbeide blant barn og unge. Lærer Helge Eriksen, Harstad har bidratt med uvurdelig hjelp under utviklingen av spørreskjemaet. Kollega på NINA, prof. Tore Bjerke har bidratt under drøftingen av resultatene. Takk for interessen og innsatsen alle sammen !

Undersøkelsen er finansiert med midler fra NAVFs program for fiskeforsterkningstiltak i norske vassdrag (FFT), Direktoratet for naturforvaltning og Norsk institutt for naturforsknings instituttprogram for friluftslivsforskning.

Lillehammer, desember 1992

Øystein Aas
prosjektleder

Innhold

Referat	3
Abstract	3
Sammendrag	4
Forord	6
Innhold	7
1 Innledning	8
1.1 Bakgrunn	8
1.2 Formål og problemstillinger	9
2 Undersøkelsesopplegg og metode	11
2.1 Studiepopulasjon og gjennomføring	11
2.2 Databearbeiding og statistikk	12
3 Barn og ungdom sine fritidsvaner	13
4 Friluftslivsdeltagelse og udekt etterspørsel	17
4.1 Deltagelse og etterspørsel samlet	17
4.2 Forskjeller mellom kommunene	18
4.3 Kjønnforskjeller	19
4.4 Aldersforskjeller	21
5 Nærmere om barns fiskevaner	23
5.1 Fiske, kjønn, alder og familiesituasjon	23
5.2 Barns fangst av fisk og hva de fisker etter i de tre kommunene	24
5.3 Hva slags fiskeredskap bruker barna i de tre kommunene	26
5.4 Hvem barn fisker sammen med	27
5.5 Avstand til fiskeplass og fisketurtyper	27
6 Hva barn liker best og dårligst ved å fiske	28
7 Tiltak som kan øke fiskeinteressen	32
8 Rekruttering til og hinder mot idrett, musikk og fiske	33
8.1 Hvem betyr mest for at barn og unge begynner med idrett, musikk og fiske	33
8.2 Årsaker til at barn og unge ikke deltar i idrett, musikk og fiske	34
9 Diskusjon	35
9.1 Metodiske vurderinger	35
9.2 Deltagelse og karakteristika på utøvere av ulike aktiviteter	35
9.3 Fiskevanene hos barn sammenlignet med fiske hos voksne i de samme kommunene	38
9.4 Sosialisering og hinder - hva er barnas egne oppfatninger ?	40
10 Litteratur	41

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

I Norge har vi beskjedne kunnskaper om barns fiskevaner, hovedsakelig fordi undersøkelser av befolkningens friluftslivsvaner og fiskevaner har basert seg på intervjuer som bare dekker den voksne befolkningen, eller befolkningen ned til 16 år.

I den offentlige forvaltningen av friluftsliv og fritidsfiske er barn en prioritert gruppe (Direktoratet for naturforvaltning 1991). Det er særlig to sider ved barns friluftslivsaktivitet som ligger bak myndighetenes prioritering av barn og unge:

1. Betydningen av friluftsliv som pedagogisk og utviklingsmessige virkemiddel (Barnett 1991)
2. Friluftsliv i barneårene som et viktig (avgjørende) rekrutterings- og motivasjonsmiddel for individets friluftsliv som voksen (Aas 1992, Manfredo 1986)

En tredje minst like viktig grunn for at samfunnet bør stimulere friluftsliv og fritidsfiske blant barn synes å være kommet noe mindre fram i myndighetenes planer, og det er naturaktivitetens "egenverdi" som trivsels- og livskvalitetsskaper for barn.

Manglende eller sparsomme kunnskaper kan legge alvorlige begrensninger på muligheten til rett og effektiv tilrettelegging eller forvaltning. For barns fritid og friluftsliv generelt og fiske spesielt foreligger det beskjedne kunnskaper både i Norge og internasjonalt. Dette gjelder både for relativt trivielle data om omfang, form og sosial kontekst, til mer kompliserte studier av motiver, tilfredshet, etterspørsel og virkninger av tiltak. Å anta at tilsvarende kunnskaper om voksne er relevante for barn kan lett føre feil av sted. Barn kan f.eks ha andre vaner og legge vekt på andre sider av aktiviteten enn voksne.

Undersøkelser i regi av Norsk senter for barneforskning (Berggren 1987, Fasting 1987) rapporterer undersøkelser av barns fritid i Norge og andre Nordiske land. Inntrykket herfra er at barns hverdagsfritid midt på 80-tallet var preget av organiserte aktiviteter som idrett og musikk utenom hjemmet og relativt passive aktiviteter (TV, lesing etc.) i hjemmet. Det skal tilføyes at mye av forskningen synes å ha karakter av nødvendig kvalitativ, eksplorerende forskning, der f.eks tallfesting av deltagelse i og omfang på ulike aktiviteter i beste fall er sporadisk forekommende. Tellnes (1992) rapporterer data om ungdommens deltaking i friluftsliv, basert på data fra den såkalte "ungdataundersøkelsen" som ble gjennomført i 46 norske kommuner. Undersøkelsen omfatter ungdom fra 14 - 19 år, i alt 13.808 personer fra et ikkerepresentativt utvalg av kommuner i landet. Bl.a er Indre Finnmark, Nord-Trøndelag og Indre Østlandet dårlig representert i utvalget. Tellnes viste at de tradisjonelle friluftslivaktivitetene (fiske, turgåing, skigåing, teltturer, sopp- og bærplukking) var vidt utbredt. 57 % av utvalget hadde fisket en eller flere ganger "i nærmiljø" i løpet av de siste 12 månedene.

I en undersøkelse fra begynnelsen av 80-årene om befolkningens deltaking i ferskvannsfiske (Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk 1983) ble barns fritidsfiske kartlagt gjennom spørsmål til foreldrene. Denne undersøkelsen konkluderte med at barns deltagelse var lavere enn deltagelsen blant voksne, i det bare ca. 25 % av befolkningen 15 år og yngre hadde vært på en eller flere fisketurer i ferskvann i 1980, mot 32 % av den voksne befolkningen. I undersøkelsen er det ikke sett nærmere på evt. forskjeller i deltagelse blant ulike aldersgrupper av barn.

Fra staten Utah i USA rapporterte Rawley (1972) at barn i 1970 i aldersgruppen 4 - 12 år hadde sterkt økende deltagelse i fiske fram til 12 års alder, og at det var store forskjeller på deltagelse blant jenter og gutter. Blant de eldste guttene i undersøkelsen hadde hele 90 % fisket.

1.2 Formål og problemstillinger

Undersøkelsen er en del av et større prosjekt for å kartlegge befolkningens fiskevaner i norske kommuner (Aas 1992). Kommuneundersøkelsen er delt inn i en voksenundersøkelse (16 år og eldre) og en blant barn og ungdom under 16 år. Denne rapporten presenterer resultatene fra undersøkelsen blant de under 16 år. De tre første kommunene i undersøkelsen er Harstad, Steinkjer og Engerdal. Aas (1992), som presenterer resultatene fra voksenundersøkelsen, gir også en kort oversikt over naturforhold og befolkning i de undersøkte kommunene.

Rapporten skal både kunne leses som en selvstendig rapport om barns fritid, friluftsliv og fiske i de tre undersøkelseskommunene, men den danner også et nødvendig referanse- og bakgrunnsstoff for videre bruk av dataene, enten i andre prosjekter (se Aas 1992) eller i grundigere analyser om enkelte deler av undersøkelsen.

Etter en gjennomgang av kunnskapsstatusen på feltet, der det framkom at det generelt var lite kunnskaper om barns fritid og friluftslivsvaner mer generelt, ble det klart at det ville være ufornuftig å gjennomføre en slik undersøkelse uten også å bedre forståelsen av barns deltagelse også i andre fritidsaktiviteter enn fiske. Dette både fordi det vil øke forståelsen av fiske blant barn ved å kunne se fiskevanene i forhold til andre fritidsvaner, og fordi kunnskapen om fritids- og friluftslivsvaner i seg selv er ny og interessant kunnskap. Både fordi det foreligger begrensede kunnskaper om de temaene undersøkelsen tar opp, og fordi det er lite erfaring med bruk av strukturerte spørreskjemaer om disse temaene blant barn, får rapporten et klart eksplorerende preg.

Rapporteringen tar altså opp nokså ulike tema, og har fått en flerdelt oppbygning. Første del (kap. 3 og 4) omhandler generelle trekk i barns deltagelse og interesser i fritid og friluftsliv, og om dette varierer med bostedskommune, kjønn og alder (klassetrinn). Følgende problemstillinger er undersøkt:

- Hvor mange i 5. - 9 klasse deltar i og hvor ofte deltar de i fritidsaktivitetene idrett/sport, musikk, lek/aktivitet i naturen, kino/teater og fritidsklubb/ungdomsklubb ?
- Er det forskjell i deltagelse mellom 5. - 9. klassinger i hver av kommunene ?
- Er det forskjell i deltagelse mellom gutter og jenter ?
- Er det forskjell i deltagelse avhengig av alder (klassetrinn) ?
- Hvor mange i 5. - 9. klasse deltar i 15 ulike friluftaktiviteter ?
- Hvor mange av de som ikke deltar er interessert i å delta og hvor mange er ikke interessert ?
- Er det forskjeller i deltagelse og interesse for de 15 friluftaktivitetene avhengig av bostedskommune, alder og kjønn ?

Andre del (kap. 5 - 7) ser nærmere på barns fiskevaner (hva de fisker, hvordan og med hvem) og preferanser for fisketiltak og opplevelser. Følgende problemstillinger er undersøkt:

- Er det forskjeller i fiskevanene (deltagelse og typer fiske) mellom de tre kommunene ?
- Hvilke fiskestimuleringstiltak er det størst interesse for blant 11 - 16 åringer ?
- Varierer interessen for tiltakene mellom de som ikke fisker og de som fisker og mellom de enkelte kommunene ?

Tredje del (kap. 8) ser på rekruttering til og hinder mot deltagelse i tre typer fritidaktiviteter; idrett, musikk og fiske, og belyser to spørsmål:

- Hvilke personer i barnas omgangskrets som har vært avgjørende for barns interesse for hhv. idrett, musikk og fiske
- Hva som er årsaken til at barn ikke deltar i idrett, musikk og fiske

2 Undersøkelsesopplegg og metode

2.1 Studiepopulasjon og gjennomføring

Det ble tidlig klart at ikke hele gruppen 0 - 16 år kunne undersøkes. Av ressursmessige og metodiske årsaker måtte studiepopulasjonen begrenses i omfang. Skoleklasseundersøkelser ble tidlig vurdert som en aktuell metode, og vi bestemte oss for å prioritere gruppen fra og med 5. til og med 9. klasse (11 - 16 år). Denne gruppen kunne dekket uten at vi vurderte det nødvendig å utarbeide ulike spørreskjemaer, tilpasset en større aldersgruppe sine ulike forutsetninger og evner til å svare på spørreskjema. Samtidig tydet andre undersøkelser på at det er i denne aldersgruppen at barns friluftslivsaktivitet kanskje er størst (Rawley 1972). Analyseenheten var det enkelte spørreskjema. Spørreskjemaet, som ble utarbeidet i samråd med oppdragsgiver og barneforskere, ble pretestet på en skoleklasse (15 elever) før det endelige skjemaet ble ferdigstilt.

Etter innhenting av de nødvendige tillatelser, kunne vi trekke ut et tilfeldig utvalg skoler og klasser i de tre kommunene. Pga. lite antall barn i Engerdal, ble alle aktuelle elever tatt med i undersøkelsen. I Steinkjer og Harstad ble skolene delt inn i by- og grendeskoler, deretter ble det trukket et tilfeldig utvalg. Svarprosenten fra skoleklasseundersøkelsen var 100 % bortsett fra de elevene som var fraværende den dagen undersøkelsen ble gjennomført, dvs alle de uttrukne klassene svarte. 3 skjemaer ble fjernet fra analysene fordi de var for ufullstendig utfylt. I alt er det benyttet 733 spørreskjemaer i analysen, fordelt på 344 fra Harstad, 303 fra Steinkjer og 77 fra Engerdal. Utvalgsstørrelsene er derfor ikke proporsjonale med barneantallet i den aktuelle aldersgruppen i kommunene, med overrepresentasjon fra Engerdal. 363 jenter og 360 gutter besvarte skjemaene, og fordelingen på de ulike klassesjiktene var 152 femteklassinger, 191 sjetteklassinger, 138 sjuendeklassinger, 142 åttendeklassinger og 101 niendeklassinger.

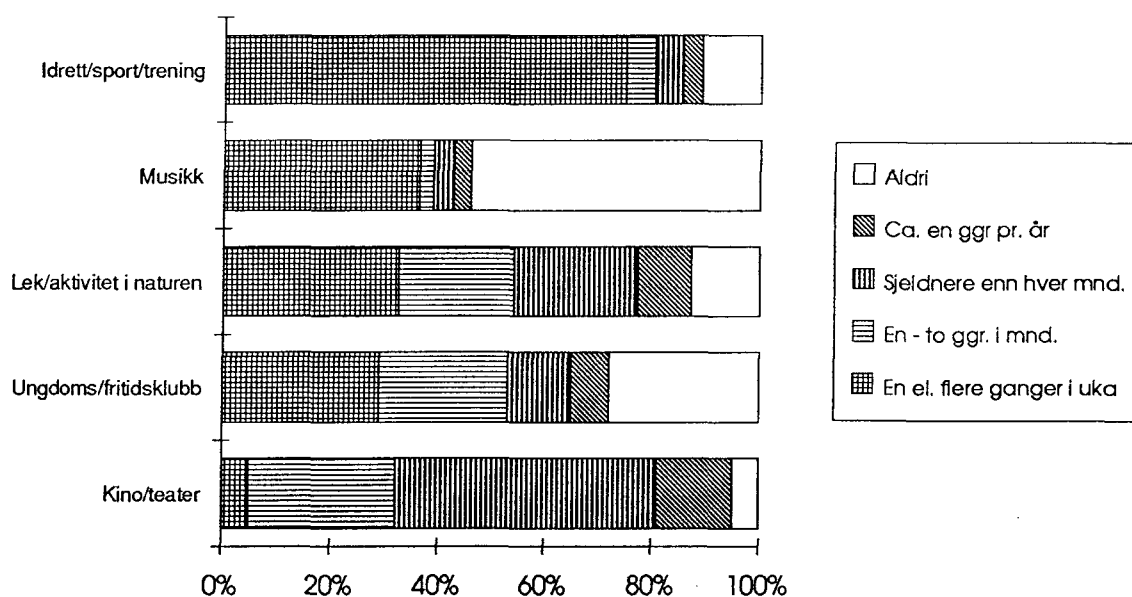
Tre av klassene fra Harstad ble tatt med i undersøkelsen fordi de representerte klasser som hadde hatt spesiell undervisning om fiske og vassøkologi (Norges jeger- og fiskerforbunds sportsfiskeprosjekt "Fisk med oss"/"Bekkis"). Gjennom spørsmål til lærerne om hva klassene hadde hatt av undervisning/praksis innen temaene naturvern, friluftsliv og fiske, kom det fram at ytterligere to klasser (i Steinkjer) hadde hatt om fiske i skolen eller på leirskoleopphold. I alt 129 elever i undersøkelsen hadde dermed enten i inneværende år eller tidligere (ikke kartlagt) lært om eller deltatt i fiske i skolens regi. Mens i gjennomsnitt 83 % av de som ikke hadde hatt om fiske i skolen hadde 92 % av de som hadde hatt om fiske i skolen fisket i løpet av det siste året. Forskjellen er signifikant ($\chi^2 = 7,1$, $DF = 1$, $p < 0,01$). Utvalgsprosessen har derfor medført noe overestimert deltakelse i fiske. Eventuelle sammenhenger mellom fiske-, friluftsliv- og miljøvernundervisning i skolen og deltakelse i friluftsliv, kunnskaper om natur og holdninger til naturvern vil bli nærmere beskrevet i en egen publikasjon.

2.2 Databearbeiding og statistikk

Dataene er analysert med statistikkprogrammet SPSS PC + (Norusis 1992). Forskjeller mellom grupper er testet ved hjelp av statistiske analyseteknikker. Testene er utført som chi-kvadrat (X^2) tester og påvist som signifikante på tre ulike nivåer, hhv. 5 %, 1 % og 0,09 % ($p < 0,05$, $p < 0,01$, $p < 0,000$).

3 Barn og ungdom sine fritidsvaner

Barna ble spurt om de deltok og hvor ofte de deltok i fem ulike fritidsaktiviteter; musikk/spilleøvelse, idrett/sport/trening, lek/aktivitet i naturen, ungdomsklubb/fritidsklubb og kino/teaterbesøk. **Figur 1** viser fordelingen på deltagelse (ulike hyppigheter) og ikke deltagelse. Det første vi kan merke oss er at bortsett fra musikk/spilling, så er det en klar dominans av de spurte som har deltatt i disse aktivitetene. Lavest andel deltagere var det i musikk og ungdomsklubb/fritidsklubb. Høyest andel som hadde deltatt var i aktivitetene kino/teater og idrett. Men det er stor forskjell mellom aktivitetene i hvor hyppig aktiviteten utøves. Idrett og musikk er aktiviteter som stort sett utøves minst en gang i uka, hvis man er med. Og i alt 90 % av utvalget driver enten med musikk eller idrett, de fleste som driver med idrett deltar også i musikk/spilling. Kino/teaterbesøk er en aktivitet som barn deltar i relativt sjelden. Lek/aktivitet i naturen kommer i en mellomstilling, med nokså mange deltagere, men med en middels hyppighet.

Figur 1. Andel (%) deltagelse i fem ulike fritidsaktiviteter blant elever i 5. - 9. klasse i kommunene Harstad, Steinkjer og Engerdal (N = 733). Ggr. = antall ganger i løpet av siste år som respondentene har deltatt i en aktivitet.

Det er forskjeller i deltagelse mellom de tre kommunene (**tabell 1 - 5**). Musikk/spilling og lek/aktivitet i naturen er mest vanlig i Engerdal. Ungdomsklubb/fritidsklubb er mer vanlig i Harstad enn i de to andre kommunene, og barn i Harstad er også oftere på fritidsklubb/ungdomsklubb. Engerdal er den kommunen der færrest går på kino/teater, og de som besøker kino/teater, gjør det også langt sjeldnere enn barn i de to andre kommunene. I Steinkjer er hyppigheten av kino/teaterbesøk større enn i Harstad. Det er ingen forskjell i deltagelse i idrett i de tre kommunene.

Tabell 1. Deltagelse (%) i idrett/sport/trening blant 5 - 9 klassinger i Harstad, Steinkjer og Engerdal. N.S. = ikke signifikante forskjeller.

	Harstad (N = 336)	Steinkjer (N = 292)	Engerdal (N = 77)
En el. flere ganger i uka	70,6	79,6	75,3
1 - 2 ggr. pr. mnd.	4,8	5,2	7,8
Ikke hver mnd, men flere ggr. pr. år	6,0	4,2	3,9
Ca. 1 ggr. pr. år	3,9	3,5	3,9
Aldri	14,7	7,6	9,1
Signifikansnivå	N.S.		

Tabell 2. Deltagelse (%) i musikk/spilling blant 5 - 9 klassinger i Harstad, Steinkjer og Engerdal.

	Harstad (N = 334)	Steinkjer (N = 290=)	Engerdal (N = 77)
En el. flere ganger i uka	30,1	43,2	35,1
1 - 2 ggr. pr. mnd.	2,1	3,2	2,6
Ikke hver mnd, men flere ggr. pr. år	3,4	2,8	9,1
Ca. 1 ggr. pr. år	4,0	2,1	5,2
Aldri	60,4	48,8	48,1
Signifikansnivå	$X^2 = 21,4$, DF = 8, $p < 0,01$		

Tabell 3. Deltagelse (%) i lek/aktivitet i naturen blant 5 - 9 klassinger i Harstad, Steinkjer og Engerdal

	Harstad (N = 333)	Steinkjer (N = 291)	Engerdal (N = 75)
En el. flere ganger i uka	24,5	38,4	46,1
1 - 2 ggr. pr. mnd.	21,7	21,7	19,7
Ikke hver mnd, men flere ggr. pr. år	27,2	20,7	17,1
Ca. 1 ggr. pr. år	10,8	8,7	9,2
Aldri	15,8	10,5	7,9
Signifikansnivå	$X^2 = 23,6$, DF = 8, $p < 0,01$		

Tabell 4. Deltagelse/besøk (%) i fritidsklubb/ungdomsklubb blant 5 - 9 klassinger i Harstad, Steinkjer og Engerdal

	Harstad (N = 336)	Steinkjer (N = 292)	Engerdal (N = 77)
En el. flere ganger i uka	41,9	18,2	1,3
1 - 2 ggr. pr. mnd.	15,1	27,7	39,0
Ikke hver mnd, men flere ggr. pr. år	11,6	10,6	14,3
Ca. 1 ggr. pr. år	6,7	5,9	10,4
Aldri	24,7	37,6	35,1
Signifikansnivå	$X^2 = 86,8$, DF = 8, $p < 0,000$		

Tabell 5. Deltagelse (%) i kino/teaterbesøk blant 5 - 9 klassinger i Harstad, Steinkjer og Engerdal

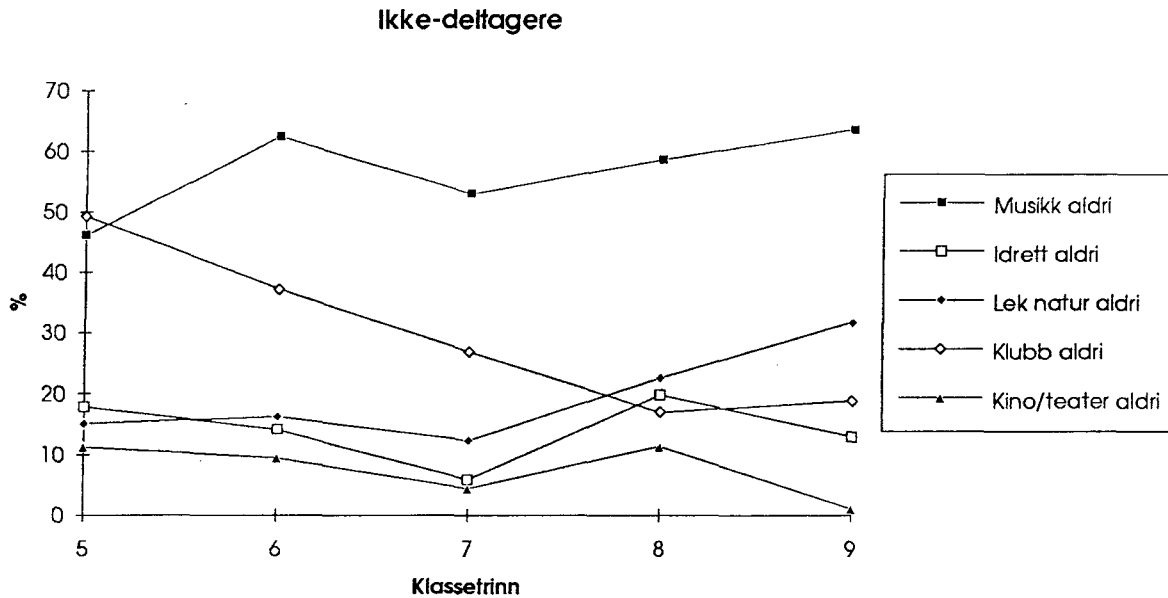
	Harstad (N = 334)	Steinkjer (N = 290)	Engerdal (N = 76)
En el. flere ganger i uka	3,0	6,9	2,6
1 - 2 ggr. pr. mnd.	20,4	35,5	26,3
Ikke hver mnd, men flere ggr. pr. år	53,9	46,2	38,2
Ca. 1 ggr. pr. år	17,7	8,3	22,4
Aldri	5,1	3,1	10,5
Signifikansnivå	$X^2 = 43,3$, DF = 8, $p < 0,000$		

Tabell 6 viser gutter og jenter sin deltagelse i de fem aktivitetene. Vi ser at det ikke er forskjell mellom jenter og gutter for idrett, lek i naturen og fritidsklubb/ungdomsklubb, mens det er flere jenter enn gutter som driver med musikk og også flere jenter som går på kino/teater.

Tabell 6. Deltagelse (%) i fem ulike fritidsaktiviteter blant jenter og gutter i 5. - 9 klasse i Harstad, Steinkjer og Engerdal (N = 733).

	Musikk/spilling		Idrett/sport		Lek/aktivitet i natur		Fritidsklubb		Kino/teater	
	Jenter	Gutte	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter
Hver uke	38,8	29,7	71,6	72,8	31,7	29,2	27,5	27,5	2,5	6,4
1 - 2 ggr. pr. mnd.	4,1	0,8	5,5	4,7	19,8	20,3	26,7	19,2	33,3	19,4
Ikke hver mnd. men flere ggr. pr. år	3,3	3,9	6,3	3,3	21,5	22,2	10,7	12,2	46,8	47,8
1 - 2 ggr. pr. år	3,3	3,1	3,6	3,6	8,8	9,4	5,2	8,3	10,7	16,9
Aldri	50,4	62,5	12,9	15,6	18,2	18,9	29,8	32,8	6,6	9,6
Signifikansnivå	$X^2 = 17$, DF = 4, $p < 0,01$		N.S.		N.S.		N.S.		$X^2 = 26$, DF = 4, $p < 0,000$	

Det er også variasjon i fritidsvaner innen aldersgruppen 11 - 16 år (figur 2). Mens andelen som leker/er aktive i naturen ($X^2 = 18$, $DF = 4$, $p < 0,000$) og driver med musikk ($X^2 = 12,3$, $DF = 4$, $p < 0,01$) synker fra 5. - 9 klasse, blir det flere som går på fritids/ungdomsklubb ($X^2 = 48,5$, $DF = 4$, $p < 0,000$) og på kino/teater ($X^2 = 13,9$, $DF = 4$, $p < 0,01$). Idrett/sport har størst andel deltagere blant 7. klassingene ($X^2 = 12$, $df = 4$, $P < 0,01$).

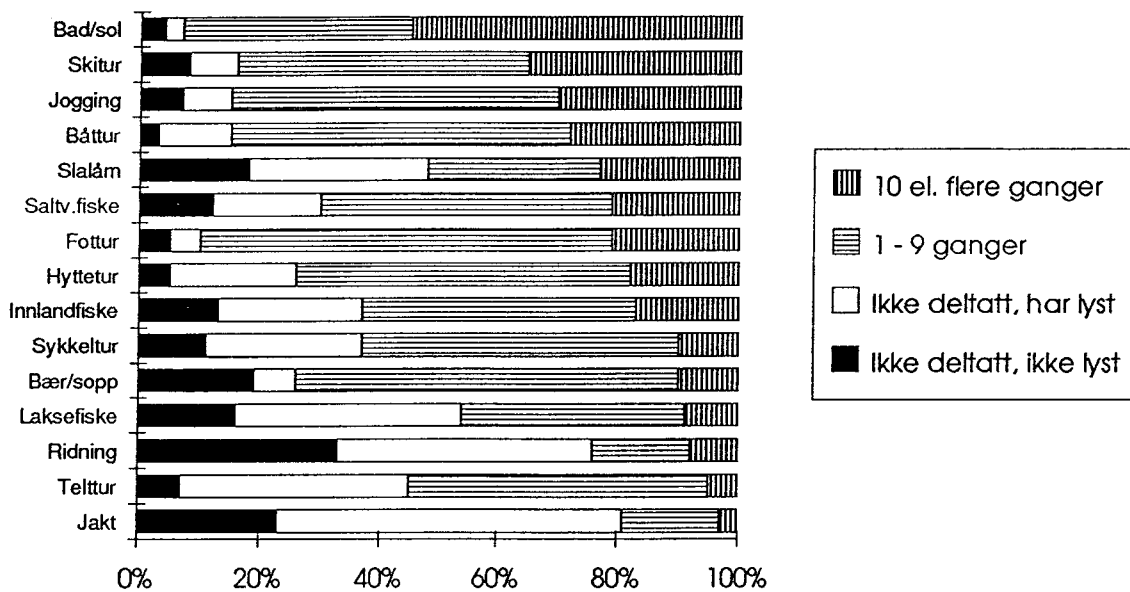

Figur 2. Andel av barn i ulike klassetrinn som ikke har vært med på hhv. musikk/spilling, idrett/sport, lek/aktivitet i naturen, fritidsklubb/ungdomsklubb og kino/teaterbesøk i kommunene Harstad, Steinkjer og Engerdal (N = 733).

4 Friluftslivsdeltagelse og udekt etterspørsel

4.1 Deltagelse og etterspørsel samlet

Barna ble forelagt en liste med i alt 15 ulike naturbaserte fritidsaktiviteter, hovedsakelig det en kan kalle "tradisjonelle" friluftslivsaktiviteter. Deltagelse i friluftslivsaktivitetene i løpet av det siste året er høy i utvalget (figur 3). Den svarte delen av søylen utgjør den delen av utvalget som ikke har deltatt i aktiviteten og som ikke kunne tenke seg å prøve, den hvite delen er de som ikke har deltatt i aktiviteten det siste året, men som er interessert i å delta. De skraverede delene utgjør de som har deltatt i aktiviteten (horisontale striper: 1- 9 ganger i løpet av siste år, vertikale striper: 10 eller flere ganger).

Figur 3. Ikke - deltagelse, deltagelse og ønske om deltagelse i ulike friluftslivsaktiviteter blant barn i 5. - 9. klasse i grunnskolen i kommunene Harstad, Steinkjer og Engerdal (N = 733).

Bading/soling, fotturer i skog/fjell, skiturer, jogging og båtturer er de formene for friluftslivsaktiviteter som flest har deltatt i. Færrest har deltatt på jakt/vært med andre på jakt og ridning. Teltturer, jaktturer, laksefiske, bær/sopp-plukking og hytteturer er aktiviteter som skjer relativt sjeldent, mens bading/soling, jogging og slalåm ser ut til å drives oftere av de som deltar. Stor udekt interesse er det for jakt/være med på jakt, ridning, telttur i naturen og laksefiske. Liten udekt etterspørsel er det særlig for bær- og sopp-plukking.

4.2 Forskjeller mellom kommunene

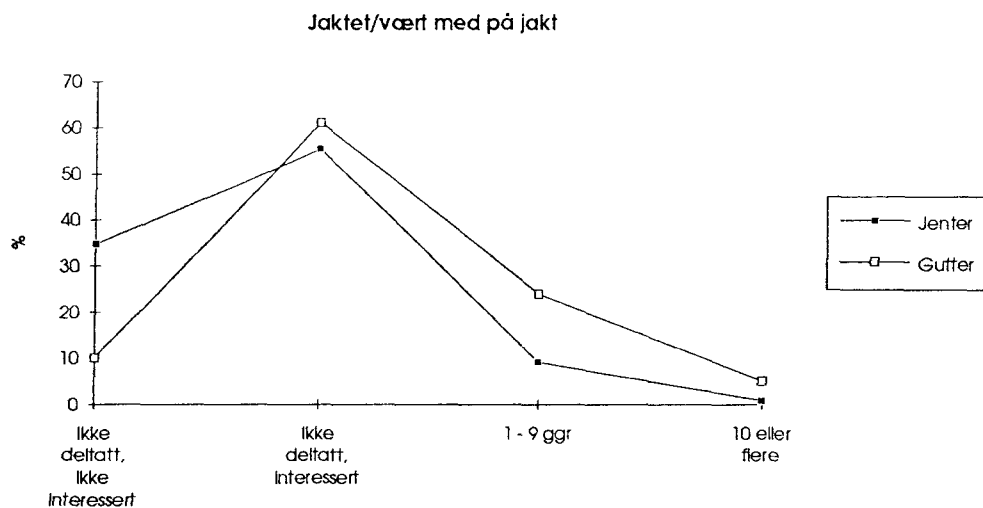
Hovedmønsteret i deltagelse i friluftsliv er relativt likt for de tre kommunene. For aktivitetene båttur, fottur i skog/fjell, fiske totalt, ridning og sykkeltur er det ingen signifikante forskjeller mellom kommunene (tabell 7). Men det er forskjeller mellom deltagelse i de andre enkeltaktiviteter i de ulike kommunene. I Harstad er aktiviteten saltvannsfiske mer utbredt enn i Steinkjer og Engerdal, og det er flere i Steinkjer som fisker i saltvann enn blant Engerdølene. I Steinkjer er hytteturer, bading/soling, bær- og sopplukking og jogging (sammen med Engerdal) mest utbredt. I Engerdal er skigåing, innlandsfiske, teltturer, jakt/vært med på jakt og slalåm mest utbredt.

Tabell 7. Andel (%) deltagere og interesse for deltagelse blant ikke aktive i ulike friluftaktiviteter i kommunene Harstad, Steinkjer og Engerdal (N = 733). Ikke, uint. = ikke deltatt i aktiviteten, ikke interessert i å delta; ikke, int. = ikke deltatt i aktiviteten, har lyst til å delta; 1 - 9 = 1-9 dager eller ganger deltatt i aktiviteten i løpet av siste året; 10 + = 10 eller flere dager eller ganger deltatt på aktiviteten i løpet av siste året.

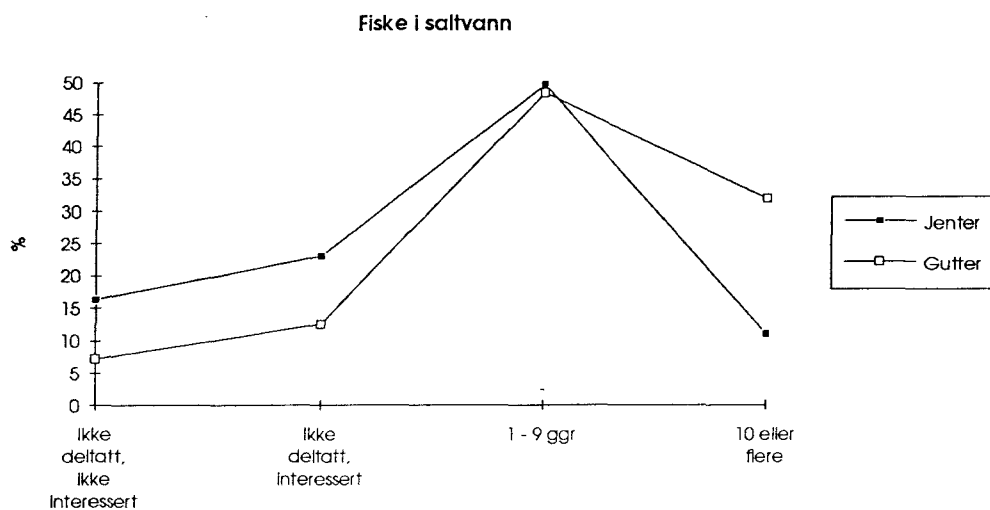
	Harstad				Steinkjer				Engerdal				Signifikansnivå
	Ikke uint.	Ikke, int.	1 - 9	10 +	Ikke, uint.	Ikke, int.	1 - 9	10 +	Ikke, uint.	Ikke, int.	1 - 9	10 +	
Bad/sol	3,8	4,4	47,3	44,5	2	0,3	26,7	71	6,4	7,8	37,7	48,1	$X^2 = 77$, DF = 10, $p < 0,000$
Jogging	6,7	10,8	58,4	24,2	7,6	5,3	53,4	33,7	7,8	6,5	42,9	42,9	$X^2 = 32$, DF = 10, $p < 0,000$
Hytte tur	7	23,3	56,4	13,4	2,3	17,5	56,5	23,7	5,2	24,7	53,3	16,9	$X^2 = 21$, DF = 10, $p < 0,01$
Telt tur	8,7	37,2	49,5	4,7	6,3	43,9	46,2	3,7	5,2	23,4	64,9	6,5	$X^2 = 22$, DF = 10, $p < 0,01$
Båt tur	3,5	14	52,9	29,7	2	9,6	60,7	27,7	1,3	14,3	66,3	18,2	N.S.
Bær/sopptur	22,1	7,6	61,4	9,1	12,9	6,3	69	11,9	26	6,5	59,8	7,8	$X^2 = 19$, DF = 10, $p < 0,000$
Jakt	24,7	61,3	13,1	0,9	21,5	58,4	17,1	3	15,6	44,2	28,6	11,7	$X^2 = 43$, DF = 10, $p < 0,000$
Saltv. fiske	9,6	9,6	52,4	28,5	10,2	21,5	50,1	18,2	27,3	40,3	29,9	2,6	$X^2 = 91$, DF = 10, $p < 0,000$
Lakse fiske	15,1	36,6	37,2	11	13,2	40,9	37	8,9	22,1	39	35,1	3,9	N.S.
Innl. fiske	14,2	24,1	45,7	15,9	9,9	29	46,2	14,9	16,9	5,2	48,1	29,9	$X^2 = 28,8$, DF = 10, $p < 0,01$
Fot tur	5,5	4,9	67,5	22	4,3	5,9	69,7	20,2	5,2	3,9	68,9	22,1	N.S.
Ski tur	10,7	9,3	52,9	27	5,3	7,6	47,9	39,3	1,3	0	41,6	57,2	$X^2 = 47,8$, DF = 10, $p < 0,000$
Slalåm	20,3	28,8	25,5	25,3	18,8	35,6	32,3	13,2	6,5	9,1	29,9	54,6	$X^2 = 73,6$, DF = 10, $p < 0,000$
Sykel tur	10,5	20,4	51,5	8,7	9,9	22,8	55,8	11,5	16,9	22,1	48,1	13	N.S.
Ride tur	37,5	36,6	16	9,8	28,7	49,5	15,2	6,6	29,9	44,2	18,2	7,8	N.S.

4.3 Kjønnforskjeller

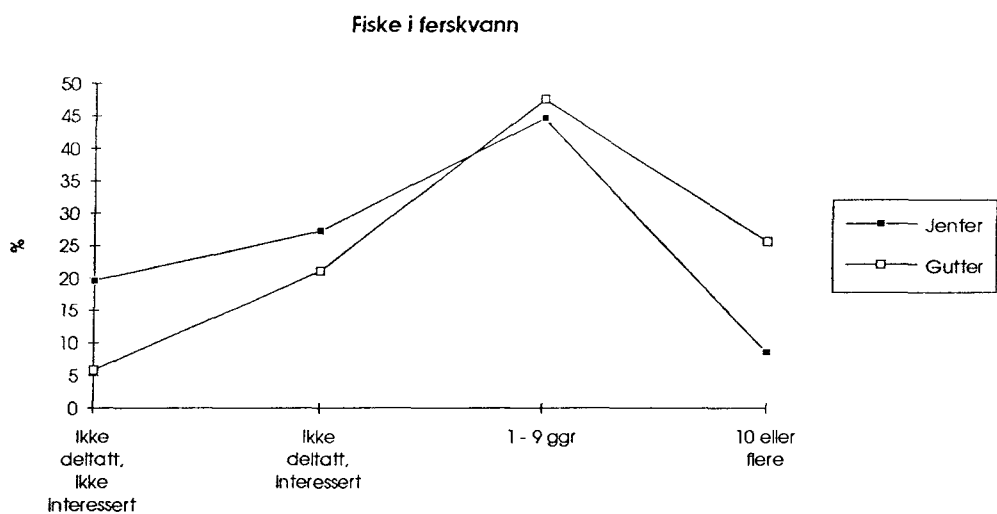
Det er ikke kjønnforskjeller i deltagelse og interesse for aktivitetene hyttetur, jogging, fottur i skog/fjell, skitur og sykkeltur. Signifikante, men ikke så store forskjeller ($0,01 < p < 0,05$) er det for bading/soling, bær- og sopp-plukking (flest jenter), teltturer, båtturer og slalåm (flest gutter). Derimot er det tildels utpregete forskjeller ($p < 0,000$) for aktivitetene jakt/vært med på jakt, de tre formene for fiske og ridning (figur 4 a, b, c, d, e). Gutter driver mer med fiske og jakt/være med på jakt, og jenter mer med hesteridning. Resultatene støtter allmennelige oppfatninger om at flere gutter enn jenter deltar på jakt og fiske, og flere jenter i ridning. Og de gutter som fisker og jakter og de jenter som driver med ridning, er i tillegg mer aktive enn de av det andre kjønn som driver aktiviteten, Forskjellene er altså tydeligst i kategoriene "ikke deltatt, ikke interessert", og i kategorien "deltatt 10 eller flere ganger i løpet av siste året". Vi merker oss spesielt at kategorien "ikke deltatt, men interessert", er nokså lik for alle fem aktivitetene for gutter og jenter.

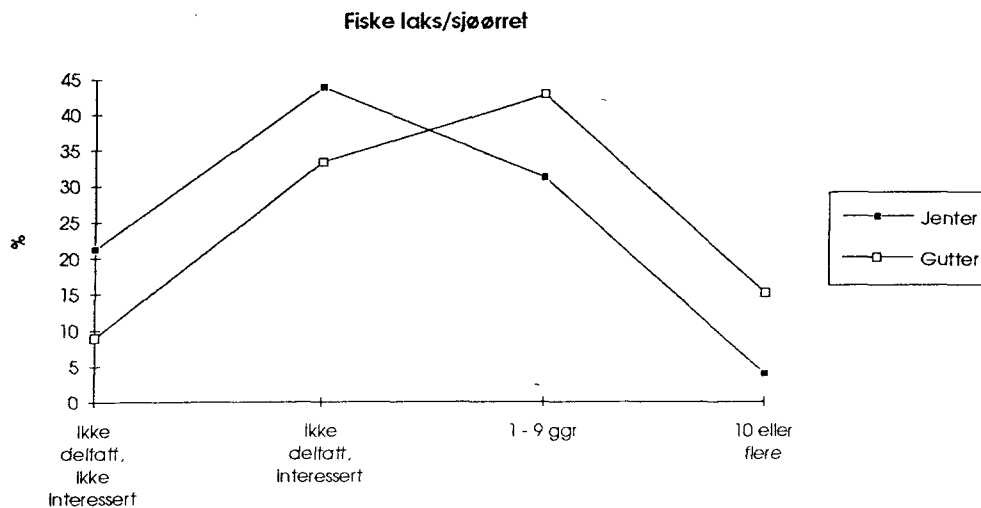
Figur 4a. Deltagelse og interesse for jakt/væremed andre på jakt blant gutter og jenter (%) i 5. - 9 klasse i kommunene Harstad, Steinkjer og Engerdal (N = 733).

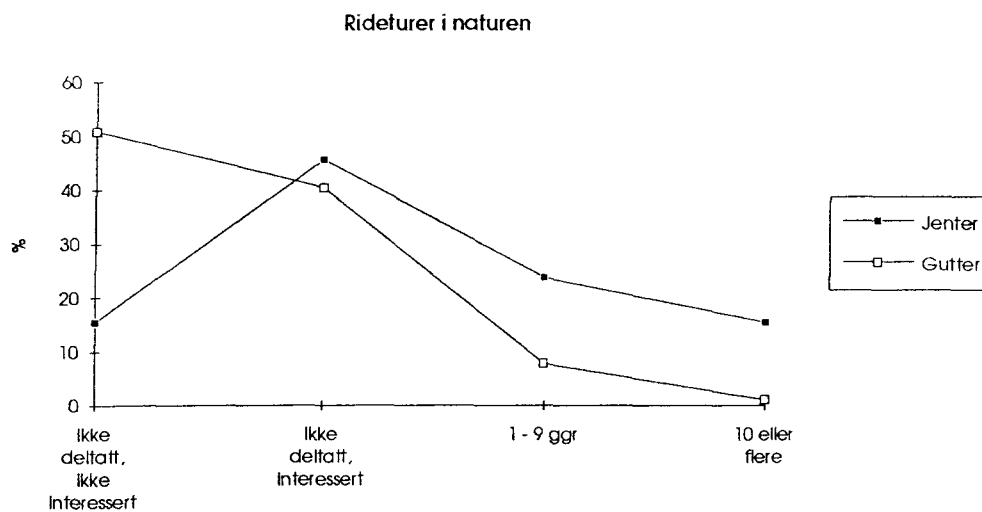
Figur 4b. Deltagelse og interesse for fiske i saltvann blant gutter og jenter (%) i 5. - 9 klasse i kommunene Harstad, Steinkjer og Engerdal (N = 733).

Figur 4c. Deltagelse og interesse for fiske etter innlandsfisk blant gutter og jenter (%) i 5. - 9 klasse i kommunene Harstad, Steinkjer og Engerdal (N = 733) .

Figur 4d. Deltagelse og interesse for fiske etter laks/sjørøret blant gutter og jenter (%) i 5. - 9 klasse i kommunene Harstad, Steinkjer og Engerdal (N = 733).

Figur 4e. Deltagelse og interesse for ridning i naturen blant gutter og jenter (%) i 5. - 9. klassinger i Harstad, Steinkjer og Engerdal (N = 733).

4.4 Aldersforskjeller

Det er i hovedsak ingen eller bare små forskjeller i deltagelse og interesse for friluftaktivitetene mellom de ulike klassetrinn. For bading/soling, jogging, hyttetur, telttur, fottur, jakt, laksefiske, innlandsfiske og ridning kan vi ikke påvise signifikante forskjeller mellom elever fra ulike klassetrinn. For bær- og sopptur er andelen deltagere færre blant 8. og 9.klassinger enn for de andre klassetrinn ($X^2 = 52$, $DF = 12$, $p < 0,000$). For båttur og fiske i saltvann er det noe færre deltagelse fra 9.klassingene enn fra de andre klassetrinn (båttur: $X^2 = 17$, $DF = 12$, $p < 0,05$, saltvannsfiske: $X^2 = 26$, $DF = 12$, $p < 0,01$). Skitur er likedan mer utbredt blant 5. - 8. klassinger enn blant 9. klassingene

($\chi^2 = 28,7$, $DF = 12$, $p < 0,01$), mens det for slalåm er motsatt med størst deltagelse for 8. og 9. klasse ($\chi^2 = 27,8$, $DF = 12$, $p < 0,01$). Sykling drives noe oftere blant de yngre enn blant de eldste i utvalget ($\chi^2 = 21,8$, $DF = 12$, $p < 0,05$).

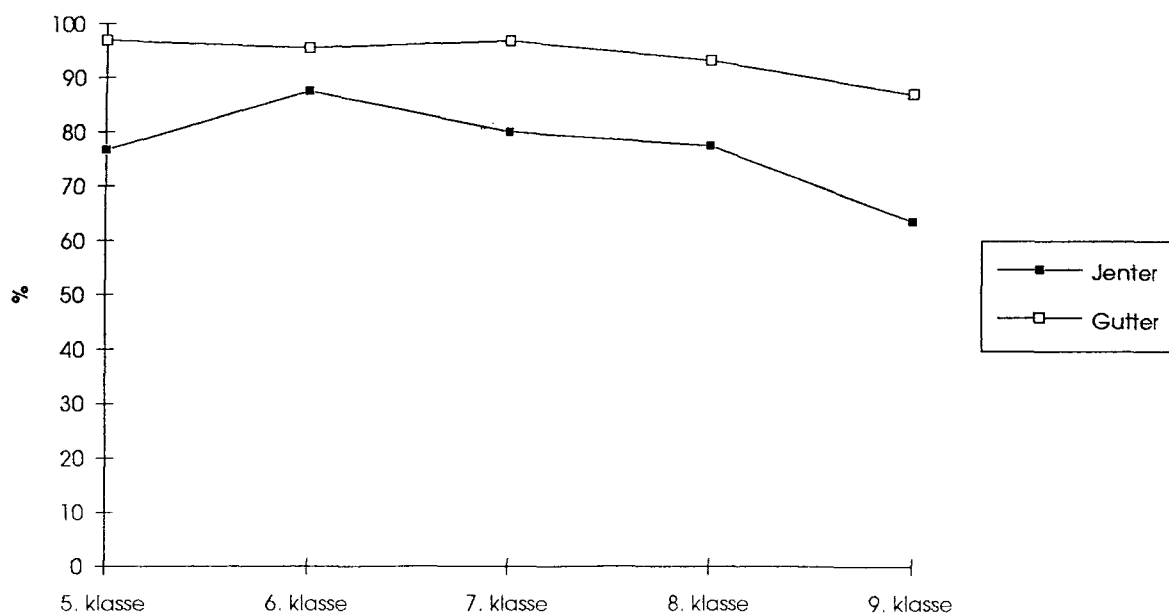
5 Nærmere om barns fiskevaner

5.1 Fiske, kjønn, alder og familiesituasjon

Som vi har sett tidligere, er det flere gutter enn jenter som har fisket siste år (se **figur 4**). Slår vi sammen de ulike hovedtypene fiske oppgir 86 % av hele utvalget at de har fisket en eller flere ganger i løpet av det siste året. 94,4 % av guttene og 78 % av jentene har fisket siste året. Forskjellen er signifikant ($X^2 = 41$, $DF = 1$, $p < 0,000$).

Det er en liten tendens til at de som ikke bor sammen med begge foreldrene har litt lavere fiskedeltagelse. 87,9 % av de som bor sammen med begge foreldrene har fisket det siste året, mens 82,1 % av de som ikke bor sammen med begge foreldrene/bor vekselvis hos den ene og andre, samt de som bor hos fosterforeldre har fisket siste år. Forskjellen er såvidt signifikant ($X^2 = 3,9$, $DF = 1$, $p = 0,05$). Det er ingen sammenheng mellom barns fiskedeltagelse og fars eller mors yrke; dvs. om de er i heltidsarbeid, deltidsarbeid, er hjemmeværende eller arbeidsløse. Det er ingen forskjell i andelen som har fisket mellom barn uten søsken, de som har større søsken, de som har mindre søsken og de som har både mindre og større søsken.

Hvis vi ser på forskjeller i ulike klassetrinn (jfr. også avsnitt 3.2.2), viser **figur 5** at det er relativt liten variasjon i deltagelse i ulike klassetrinn. Interessant nok er det en statistisk sikker nedgang i deltagelse blant jenter fra 6. - 9. klasse ($X = 11$, $DF = 4$, $p < 0,05$), mens det ikke er forskjell i deltagelse i ulike klassetrinn for gutter.

Figur 5. Andel (%) som har fisket siste år blant gutter og jenter i ulike klassetrinn i kommunene Harstad, Steinkjer og Engerdal (N = 733).

I hovedsak synes de aller fleste av de som fisker at fiske enten er litt morsomt (37 %) eller veldig morsomt (46 %). 4,5 % av de som har fisket synes fiske er litt eller veldig kjedelig. Resten (12,5 %) synes fiske hverken er morsomt eller kjedelig. Det er ikke forskjeller i hvor morsomt det er å fiske blant utvalget i de tre kommunene, eller i ulike klassetrinn. Men gutter synes å verdsette fiske noe høyere enn jenter. Mens en større andel gutter enn jenter synes fiske er veldig morsomt (58 % av guttene mot 30 % av jentene), så er det flere jenter som synes fiske er litt morsomt (45 % av jenter, 31 % av gutter), eller hverken morsomt eller kjedelig (17 % av jentene mot 10 % av guttene). Forskjellen er signifikant ($X^2 = 41$, $DF = 4$, $p < 0,000$). Og jo morsommere den enkelte synes det er å fiske, jo oftere har vedkommende som regel fisket.

5.2 Barns fangst av fisk og hva de fisker etter i de tre kommunene

De aller fleste barn som har fisket, har fått fisk i løpet av det siste året (tabell 8). Av de få som ikke har fått fisk siste året, har de fleste opplevd å få fisk tidligere. Det er ikke signifikante forskjeller i hvor mange som har fått fisk i de tre kommunene.

Tabell 8. Andelen (%) 5. - 9. klassinger i kommunene Harstad, Steinjer og Engerdal som har fått fisk. N.S. = ikke signifikant.

	Harstad (N = 293)	Steinkjer (N = 249)	Engerdal (N = 66)
Fått fisk i år	92,8	86,7	84,8
Fått fisk, ikke i år	6,8	11,6	13,6
Aldri fått fisk	0,3	1,6	1,5
Signifikansnivå	N.S.		

Derimot er det flere gutter enn jenter av de som har fisket siste året som har opplevd å få fisk i år. Flere jenter enn gutter har fått fisk tidligere år og flere jenter enn gutter har aldri fått fisk (tabell 9). Dette skyldes muligens at de jenter som fisker, i gjennomsnitt fisker mindre enn gutter som fisker (se figur 4 foran).

Tabell 9. Andelen (%) av jenter og gutter i 5. - 9. klasse i kommunene Harstad, Steinkjer og Engerdal som har fisket og om de har fått fisk.

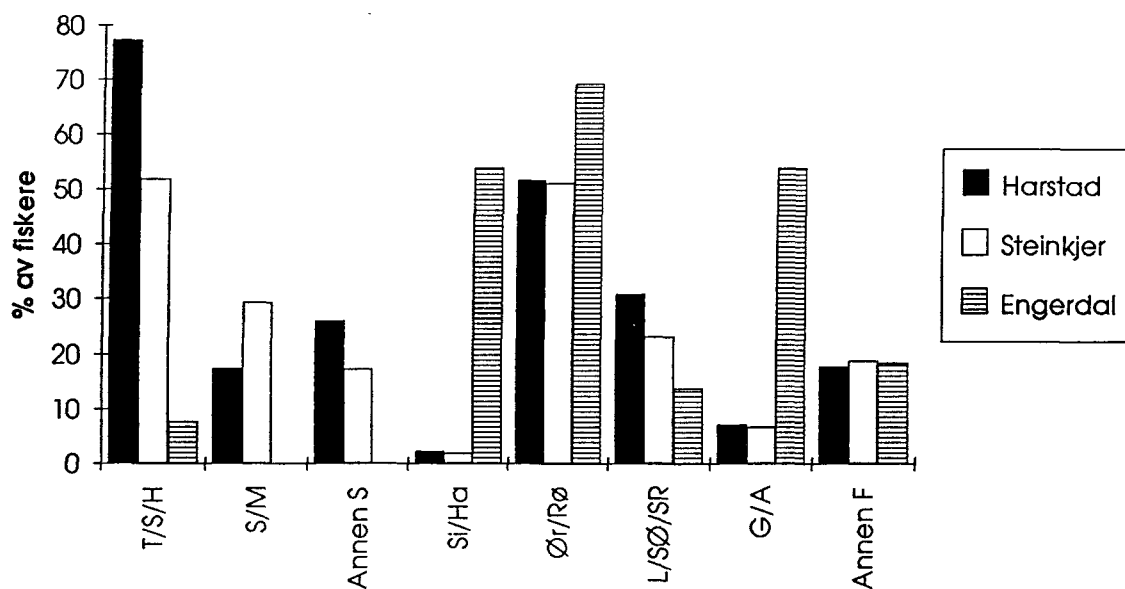
	Jenter (N = 277)	Gutter (N = 330)
Fått fisk i år	84,5	93,9
Fått fisk, ikke i år	14,1	5,5
Aldri fått fisk	1,4	,6
Signifikansnivå	$X^2 = 14,5$ $DF = 2$, $p < 0,001$	

Tabell 10 viser at en mindre andel 5.klassinger fikk fisk siste år enn fiskere i andre klassetrinn. En mulig forklaring på dette kan være at de yngste barna i denne undersøkelsen er mindre dyktige fiskere enn eldre barn.

Tabell 10. Andelen (%) av de som har fisket som har fått fisk av 5. - 9. klassinger i Harstad, Steinkjer og Engerdal.

	5.klasse (N = 126)	6. klasse (N = 169)	7. klasse (N = 120)	8. klasse (N = 119)	9. klasse (N = 74)
Fått fisk i år	80,2	93,5	90,0	90,8	93,2
Fått fisk, ikke i år	16,7	6,5	9,2	8,4	6,8
Aldri fått fisk	3,2	0	0,8	0,8	0
Signifikansnivå	$X^2 = 19,3$, DF = 8, $p < 0,01$				

Hvilke fiskearter barn fisker etter gjenspeiler i stor grad fiskeressurstillgangen i barnas hjemkommune (figur 6). Fiske etter torsk/fisker er aller mest vanlig blant Harstadbarn ($X^2 = 118,8$ DF = 2, $p < 0,000$), men er også utbredt i Steinkjer. De fra Engerdal som har fisket i saltvann har fisket etter torsk. Fiske etter annen saltvannsfisk er mer vanlig i Harstad enn i Steinkjer ($X^2 = 24,5$ DF = 1, $p < 0,000$). Fiske etter ørret og røye er mest vanlig blant barn i Engerdal, men nesten like vanlig blant barna i de to andre kommunene ($X^2 = 7,5$, DF = 2, $p < 0,05$). Fiske etter sik/harr og gjedde/abbor er også meget vanlig i Engerdal, og fiske etter disse fiskeslagene forekommer omtrent ikke blant barna fra Harstad og Steinkjer (sik/harr: $X^2 = 137$, DF = 2, $p < 0,000$, Gjedde/abbor: $X^2 = 122$, DF = 2, $p < 0,000$). Fiske etter sild/makrell er mer vanlig i Steinkjer enn i Harstad ($X^2 = 30,9$, DF = 1, $p < 0,000$), og fiske etter anadrom laksefisk er vanligere blant Harstadbarn enn blant Steinkjerbarn og vanligere i Steinkjer enn i Engerdal ($X^2 = 10$, DF = 2, $p < 0,01$).

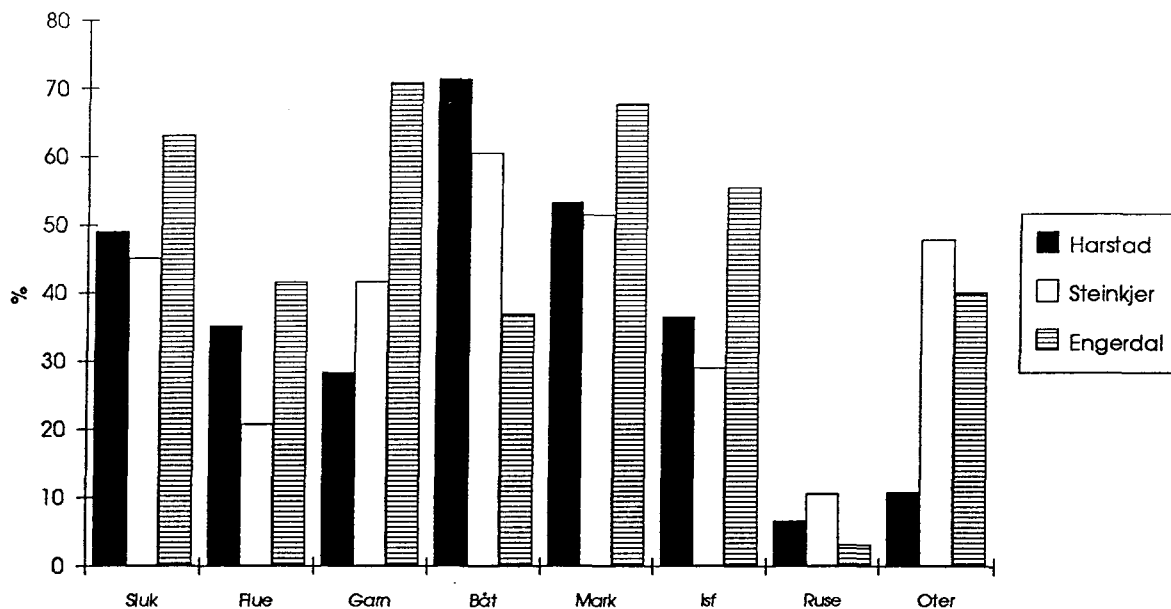

Figur 6. Andelen (%) av fiskere i 5. - 9. klasse i Harstad, Steinkjer og Engerdal (N = 624) som har fisket etter ulike grupper av fisk. T/S/H = torsk, sei, hyse; S/M = sild, makrell; Annen S = annen saltvannsfisk; Si/Ha = sik, harr; Ør/Rø = ørret, røye; L/SØ/SR = laks, sjørret, sjørøye; G/A = gjedde, abbor; Annen F = annen ferskvannsfisk.

5.3 Hva slags fiskeredskap bruker barna i de tre kommunene

Også redskapsbruken er forskjellig i de tre kommunene, og selvsagt nært knyttet til hvilke typer fisk det fiskes etter. **Figur 7** viser at sjøfiske fra båt er mest vanlig i Harstad ($X^2 = 29$, $DF = 2$, $p < 0,000$), mens garnfiske er mest utbredt i Engerdal ($X^2 = 43$, $DF = 2$, $p < 0,000$). Ulike former for stangfiske (sluk, flue, mark) er noe mer utbredt i Engerdal enn i de to andre kommunene ($p < 0,05$), men vanlig fiskeredskap også i de to andre kommunene. Isfiske er mest utbredt i Engerdal ($X^2 = 16$, $DF = 2$, $p < 0,000$). Oter er svært vanlig fiskeredskap i Steinkjer, nesten like vanlig i Engerdal, men lite utbredt i Harstad ($X^2 = 96$, $DF = 2$, $p < 0,000$).

Vi merker oss at i tillegg til forventede forskjeller basert på hva slags fiskearter det fiskes etter, ser vi utbredelse av redskaper som må skyldes andre forhold, eksempelvis forskjeller i tradisjon/kultur og kunnskap, men det kan også skyldes noe ulike fiskeregler i kommunene. Det beste eksemplet på ulike tradisjoner/kulturer er kanskje bruken av oter i Steinkjer, et fiske som burde ha like gode naturgitte og forvaltningsmessige forutsetninger i Engerdal.

Figur 7. Redskapsbruk blant barn som fisker (N = 624) i kommunene Harstad, Steinkjer og Engerdal. Båt = sjøfiske fra båt med håndsnøre/juksa, Sluk, flue, mark = stangfiske med sluk, mark/agn eller flue, Garn = garnfiske, Isf = isfiske, Ruse = ruse- eller teinefiske, Oter = oterfiske.

5.4 Hvem barn fisker sammen med

Å fiske sammen med familien er vanligst for barna i alle de tre kommunene (**tabell 11**). Men mange fisker også sammen med venner, og endel fisker også alene. Flest har fisket alene i Engerdal. Og fiske sammen med venner er noe mer utbredt i Harstad enn i de to andre kommunene.

Tabell 11. Andelen (%) av 5. - 9. klassinger i Harstad, Steinkjer og Engerdal som fisker sammen med venner, familie og alene (N = 624).

	Harstad	Steinkjer	Engerdal	Signifikansnivå
Venner	44,1	33,7	38,5	$X = 9,3$ DF = 2, $p < 0,01$
Familie	55,6	54,5	56,9	N.S.
Alene	28	22,7	38,5	$X = 6,8$, DF = 2, $p < 0,05$

Det var større sannsynlighet for at andre familiemedlemmer fisket hos de respondentene som selv fisket, sammenlignet med de som ikke fisket. 65 % av mødrene til de som ikke fisket hadde ikke fisket, mens bare 33 % av mødrene til de som hadde fisket hadde ikke fisket. 25 % av fedrene til de som ikke fisket fisket ikke, mens 6 % av fedrene til de som fisket fisket ikke. For besteforeldre til de som ikke fisket var det 48 % som ikke fisket, og 31 % av besteforeldrene til de som fisket som ikke fisket.

5.5 Avstand til fiskeplass og fisketurtyper

I alle kommunene har hovedandelen av de spurte under 1 km til nærmeste fiskeplass. Men klart flere har kort veg i Engerdal, der over 90 % sier at de har under 3 km til nærmeste fiskeplass. For Harstad og Steinkjer er det omtrent like forhold mht. avstand fra bosted til nærmeste fiskeplass (**tabell 12**). 8 - 9 % oppgir at de har 10 km eller lengre veg til nærmeste fiskeplass. At andelen som ikke vet avstanden til nærmeste fiskeplass er større i Harstad og Steinkjer enn i Engerdal kan ha sammenheng med at når avstanden for mange blir så lang at de ikke lenger går, men kanskje heller blir kjørt, er det også vanskeligere å vite avstanden. Fiske blant barn og ungdom forekommer både på korte og mellomlange turer og i ferien. Flere fra Engerdal enn fra de to andre kommunene har vært på kort fisketur i nærheten av hjemsted (**tabell 13**). Mest vanlig i alle kommunene er fiske i forbindelse med ferie.

Tabell 12. Andelen (%) av 5. - 9. klassinger i Harstad, Steinkjer og Engerdal bosatt i ulik avstand fra nærmeste fiskeplass.

	Harstad N = 340	Steinkjer N = 301	Engerdal N = 77
Under 1 km	43,8	39,2	76,6
1- 3 km	22,1	25,6	14,3
4 - 9 km	11,5	10,6	0
10 km el. mer	7,9	9,0	1,3
Vet ikke	14,7	15,6	7,8
Signifikansnivå	X = 38,9 DF = 8 p < 0,000		

Tabell 13. Andelen (%) som har vært på kort fisketur, helgetur m/fiske og fisket i ferien av 5. - 9. klassinger i Harstad, Steinkjer og Engerdal (N = 624).

	Harstad	Steinkjer	Engerdal	Signifikansnivå
Kort fisketur	44,1	37,3	64,6	X = 15,9, DF = 2, p < 0,001
Helgetur	42,1	40,4	41,5	N.S.
Ferie	61,5	52,5	64,6	N.S.

6 Hva barn liker best og dårligst ved å fiske

De som hadde fisket siste året ble spurt om hva de liker best ved å fiske og hva de liker dårligst. Spørsmålet ble stilt åpent, og i alt 571 barn og unge oppga hva de likte best ved å fiske og 551 av utvalget oppga hva de likte dårligst ved å fiske.

Vi ser av **tabell 14** at det et stort flertall likte best ved å fiske var grunner relatert til fangst av fisk. Å få/fange fisk, napp, spenning knyttet til fangst, kamp med fisk eller napp, og tillaging og spising av fisk utgjorde tilsammen over 85 % av de oppgitte grunnene. Andre ting som ble oppgitt som det noen likte best var utøvelse av selve aktiviteten å fiske, andre relaterte aktiviteter (som å kjøre båt), sosialt samvær/hygge (særlig hygge knyttet til rasting og spising), naturopplevelse og andre grunner.

Av det som ble minst likt var også dette forhold knyttet til fisk, og da først og fremst å **ikke få** fisk eller ikke ha kontakt med fisk i form av napp (**tabell 15**). Andre forhold som var lite populære var å spise fisk, ubehag knyttet til å få fisk, uhell og problemer knyttet til fiskeaktivitet eller utstyr, at det ofte kreves tålmodighet og dårlig vær/mye mygg.

Tabell 14. Hva barn i alderen 11 - 16 år i Harstad, Steinkjer og Engerdal liker best ved å fiske i fritida. Åpne svar kodet i kategorier; hovedkategori, mellomkategori og evt. detaljkategori.

Hovedkategori	Mellomkategori	Detaljkategori	Antall	Prosent
... Fisk/fangst, herav				85,6
	Fange fisk		238	41,6
		Fange spesiell type fisk	1	0,2
		Fange mye fisk	28	4,9
		Fange stor fisk	21	3,7
	Spenning ved å få fisk		76	13,3
		Uvisshet/venting på at fisken biter	8	1,4
		Spenning i kamp med fisken	20	3,5
		Spenning om hva en får (art/størrelse)	12	2,1
	Mye napp/vak		63	11
	Glede/stolthet ved fangst		1	0,2
	Nyskjerrighet/studere fisk			
		Rense/se på innmaten av fisken	1	0,2
	Tilberede/spise fisk		21	3,7
	Se andre fange fisk			
Aktivitet, herav				4,6
	Fiske		5	0,9
		Båtfiske	3	0,5
		Fluefiske	2	0,3
		Garnfiske (dra garn)	2	0,3
	Mestring av aktivitet			
		Kaste (langt)	2	0,3
	Annen relatert aktivitet			
		Kjøre båt/båttur	11	1,9
		Leke i vannet	1	0,2
		Grave mark	1	0,2
Turhygge/sosialt samvær, herav				2,5
	Rasting/spising		4	0,7
	Kos/hygge		5	0,9
	Sosialt samvær		5	0,9
Avslapning/avkobling, herav				1,4
	Stillhet, ro ettertenksomhet		7	1,2
	Slappe av		1	0,2
Natur, opplevelse og miljø, herav				2,4
	Være i/oppleve naturen		10	1,7
	Oppleve miljø		4	0,7
Annet, herav				3,4
	Alt		1	0,2
	Ingenting		5	0,9
	Vet ikke		2	0,3
	Fint vær		1	0,2
	Litt av hvert		1	0,2
	Morsomt		9	1,6
Sum			571	100

Tabell 15. Hva barn i alderen 11 - 16 år i Harstad, Steinkjer og Engerdal liker dårligst ved å fiske. Åpne svar kodet i kategorier; hovedkategori, mellomkategori og evt. detaljkategori.

Hovedkategori	Mellomkategori	Detaljkategori	Antall	Prosent
.. Fisk, ialt				70,9
	Å ikke få fisk		181	32,8
		Aldri få fisk	2	0,4
		Få lite fisk	5	0,9
		Å miste fisk	13	2,4
	Ikke napp av fisk		79	14,3
	Ubehag ved å få fisk			
		Rense fisk	25	4,5
		Drepe fisk	18	3,3
		At fisken pines	2	0,4
		Lukten av fisk	1	0,2
		Fiskeslo/fiskeblod	2	0,4
		Fjerne fisken fra kroken	7	1,3
		Sette på mark	15	2,7
		Å ta i fisken	3	0,5
	Å få spesiell type fisk			
		Å få ufisk (ål, giftig fisk)	1	0,2
		Å få brennmanet	1	0,2
	Spise fisk		29	5,3
	Ikke få fisk når alle andre får fisk		1	0,2
	Slippe ut/kaste fisken		1	0,2
	Å få fisk i det hele tatt		4	0,7

200 Aktivitet, ialt				12,9
	Fiske		1	0,2
		Båtfiske		
		Stangfiske/fiske fra land	3	0,5
		Garnfiske (sette garn, dra garn i dårlig vær)	2	0,4
		Isfiske	2	0,4
	Se på andre fiske		2	0,4
	Relaterte aktiviteter			
		Lang båttur	2	0,4
		Bli sjøsyk	2	0,4
		Gå langt	1	0,2
		Plumpe/bli våt/falle i vannet/fryse	20	3,6
	Utstyrsproblemer			
		Miste/sette fast sluk/utstyr	29	5,3
		Få kroken i fingeren/annen kroppsdelt	1	0,2
		Få vase på snøret	4	0,7
		Kreves for mye utstyr	1	0,2

Krav om tålmodighet, ialt				5,1
	Sitte stille		3	0,5
	Kjedelig å vente/venting		18	3,3
	Ikke tålmodig nok		5	0,9
	Ikke komme igang		2	0,4

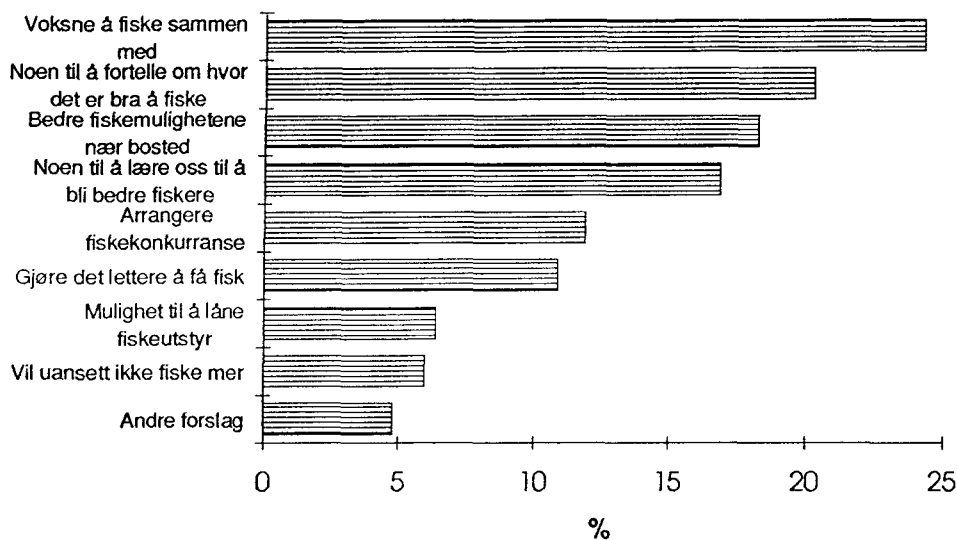
Sosiale forhold, ialt				1,1
	At andre blir sure når de ikke får fisk		1	0,2
	Støy og bråk		1	0,2
	Fiske alene		3	0,5
	Fisketur uten bål		1	0,2

Tabell 15 fortsetter....

Miljø, natur og forvaltning, ialt				2,8
	Miljøegenskaper			
		Store bølger	1	0,2
		Blautmyr	1	0,2
		Glatte steiner	2	0,4
		Mye mygg/insekter	6	1,1
	Forurensing	Sur nedbør	4	0,7
	Forvaltning	Dyre fiskekort	1	0,2
Annet, ialt				6,5
	Allt		1	0,2
	Ingenting		9	1,6
	Vet ikke		10	1,8
	Været (dårlig vær)		16	2,9
Sum			551	100

7 Tiltak som kan øke fiskeinteressen

Hele utvalget ble forelagt i alt 8 oppgitte forslag og ett åpent/valgfritt forslag som kan bedre fiskemulighetene eller øke fiskeinteressen. De ble bedt om å krysse av for det de synes var viktigst hvis de skulle begynne å fiske eller fiske mer enn de gjør nå. **Figur 8** viser resultatene. Vi ser at forslaget "voksne å fiske sammen med" var mest populært, deretter forslaget "noen som kan fortelle hvor det er bra å fiske". Mulighet til å låne utstyr er det tiltaket som synes å ha minst effekt. I hovedsak var det ingen forskjeller mellom hvor populære de forskjellige tiltakene var i de tre kommunene. Men det var større interesse for "tiltaket" noen til å fortelle om hvor det er bra å fiske i Engerdal enn i de to andre kommunene ($X^2 = 13$, $DF = 2$, $p < 0,01$).

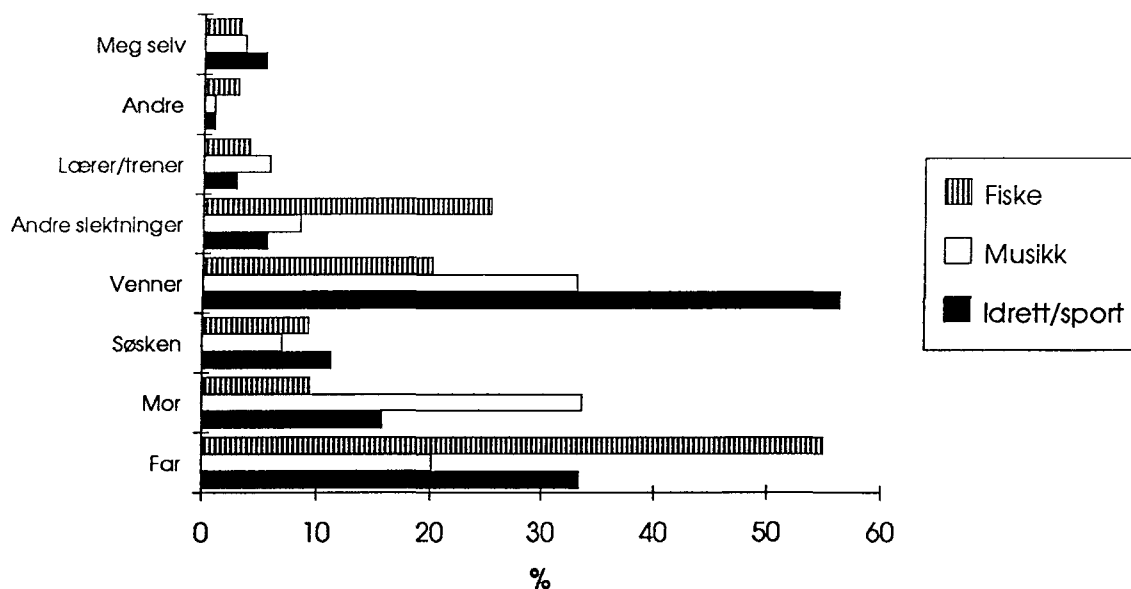
Figur 8. Barns preferanser (%) for tiltak som kan bedre deres fiskemuligheter eller øke fiskeinteressen. Barn i 5. - 9. klasse i kommunene Harstad, Steinkjer og Engerdal (N = 733).

Hvis vi sammenligner de som fisket en eller flere ganger i løpet av siste året med de som ikke fisket siste år, finner vi at hele 31 % av de som ikke fisket sier at de uansett tiltak ikke vil fiske. Bare 2 % av de som har fisket siste år sier at de uansett tiltak ikke vil fiske mer. Forskjellen er signifikant ($X^2 = 13,5$, $DF = 1$, $p < 0,000$). Det er ikke forskjell i preferanse mellom de som har fisket og de som ikke har fisket for tiltakene "voksne å fiske sammen med", "gjøre det lettere å få fisk", "mulighet til å låne fiskeutstyr" og "noen som kan lære oss til å bli bedre fiskere" og "arrangere fiskekonkurranser". Tiltakene "bedre fiskemuligheter i nærheten av der vi bor" ($X^2 = 12$, $DF = 1$, $p < 0,000$) og "noen til å fortelle om hvor det er bra å fiske" ($X^2 = 5,3$, $DF = 1$, $p < 0,05$) er oftere nevnt av de som fisket siste år enn av de som ikke fisket siste år.

8 Rekruttering til og hinder mot idrett, musikk og fiske

8.1 Hvem betyr mest for at barn og unge begynner med idrett, musikk og fiske

De som hadde drevet med idrett/sport, musikk/sport og fiske siste år ble spurt om å oppgi hvilken person som hadde betydd mest for at de hadde begynt med den aktuelle aktiviteten. **Figur 9** viser betydningen av ulike personer for at respondentene har begynt med de tre aktivitetene. En klar tendens er at det er far, mor og venner som totalt sett er de viktigste når det gjelder å skape interesse for alle aktivitetene, men det er også viktige forskjeller mellom aktivitetene. Venner vurderes som viktigst av flest for at de har startet med idrett, med far på andre plass. Far har vært viktigst for skape fiskeinteresse. Mor og venner deler rollen som viktigste person for å skape interesse for musikk. Av andre viktige trekk i figuren, ser vi at andre slektninger har en relativt sett mye viktigere funksjon for fiskeinteresse enn for idrett- og musikkinteresse. Forskjeller i betydningen av de ulike personene for gutter og jenter ble ikke observert, med to unntak. Det var en liten tendens til at far var viktigere for at gutter hadde begynt med idrett/sport enn for at jenter hadde begynt med idrett, og at venner var viktigere for at gutter hadde begynt med fiske enn for at jenter hadde begynt med fiske.

Figur 9. Hvilken person som har betydd mest for at barn i 5. - 9 klasse i Harstad, Steinkjer og Engerdal begynte med hhv. idrett (N = 557), musikk (N = 258) og fiske (N = 625). Sum prosent > 100 % for hver av aktivitetene fordi noen har oppgitt flere enn en person.

8.2 Årsaker til at barn og unge ikke deltar i idrett, musikk og fiske

De som ikke hadde deltatt i idrett/sport, musikk/spilling og fiske siste år ble spurt om årsakene til at de ikke deltok. De fikk forelagt i alt 8 ulike grunner, stort sett de samme for hver aktivitet, samt ett åpent alternativ. Vi ser fordelingen av oppgitte årsaker til ikkedeltagelse i **tabell 16**. Generelt er manglende interesse (har ikke lyst) og mangel på tid viktige grunner for at noen er hindret i alle aktivitetene. For idrett er det grunnene ikke flink nok/ikke i god nok form, mangel på tid og ikke lyst som er de viktigste grunnene for ikke å delta i idrett. For musikk er det først og fremst mangel på lyst til å delta som er viktig grunn, men også mangel på tid og ikke flink nok er ofte nevnt som grunn for ikke å delta i musikk/spilling. For fiske er det først og fremst mangel på lyst til å fiske som oppgis som grunn til at noen ikke fisker. Mangel på tid og at fiske er litt ekkelt oppgis også som grunn av flere. Viktige forskjeller i hinder mønsteret mellom de tre aktivitetene er:

- mangel på interesse (lyst til å delta) er viktigere hinder for deltagelse i musikk enn for de to andre aktivitetene
- krav til kunnskap og mangel på egen kompetanse (ikke i god nok form, ikke flink nok) er viktigere barriere mot deltagelse i idrett enn i musikk, og viktigere barriere mot deltagelse i musikk enn i fiske.

Tabell 16. Grunner til at barn ikke deltar i idrett/sport, musikk og fiske. N = antall oppgitte grunner til at folk ikke fisker.

Hinder, idrett (N = 377)	Andel %	Hinder, musikk (N = 952)	Andel %	Hinder, fiske (N = 166)	Andel %
Har ikke lyst	20	Har ikke lyst	39	Har ikke lyst	29
Ikke særlig flink/ ikke i god form	36	Ikke særlig flink/musikalsk	17	Ikke særlig flink	10
Mangler utstyr	6	Mangler instrument /plass til å øve	8	Mangler utstyr	0
Ingen jeg kjenner driver med det	3	Inge jeg kjenner driver med det	3	Ingen jeg kjenner driver med det	8
Ingen har lært meg det	1	Ingen har lært meg det	3	Ingen har lært meg det	6
Har ikke tid	21	Har ikke tid	23	Har ikke tid	20
Små muligheter til det der jeg bor	6	Små muligheter til det der jeg bor	3	Små muligheter til det der jeg bor	4
				Fiske er litt ekkel	14
Andre grunner	7	Andre grunner	4	Andre grunner	9

9 Diskusjon

9.1 Metodiske vurderinger

Undersøkelsens eksplorerende preg ble understreket innledningsvis, og begrunnet med både manglende kunnskaper om barns fritid og friluftsliv, og manglende metodiske erfaringer med spørreskjemaundersøkelser om temaene i denne undersøkelsen. Hvilke metodiske erfaringer kan vi trekke etter denne undersøkelsen? For det første synes det klart at utvalget i denne undersøkelsen ikke har problemer med å forholde seg til begrepene fritid og friluftsliv. I liten grad er det registrert misforståelser eller feiloppfatninger knyttet til dette. I hovedsak er besvarelsene konsistente, logiske og i tråd med hva en skulle forvente ut fra allminnelige oppfatninger eller andre undersøkelser. De er dessuten svært samvittighetsfullt besvart. Det kan imidlertid synes som om at de tre kategoriene fiske som det ble operert med (fiske i saltvann, fiske etter laks/sjørret, og fiske etter innlandsfisk) har voldt noe problemer - fordi en så stor andel av barna fra Engerdal oppgir at de har fisket laks/sjørret, sammelignet med andelen voksne (Aas 1992). Dette kan skyldes at mange, siden fiske etter "annen ferskvannsfisk" kom til slutt av fiskeaktivitetene, har reagert på "sjørret", som kan oppfattes tvetydig (ørret i innsjø/vann).

Et særtrekk ved besvarelsene var omfanget og detaljgraden på besvarelsene av de mange åpne spørsmålene i undersøkelsen. Dette viser at bruk av åpne spørsmål er en nyttig teknikk i denne aldersgruppen, også fordi en pga. kunnskapsmangel om barn og unges fritid og friluftsliv i minst mulig grad bør "presse" svaralternativer (som kanskje ikke er relevante) på respondenten.

Negative metodiske erfaringer knytter seg først og fremst til at denne gruppen i mindre grad enn voksne synes å være opptatt av å følge instruksjoner i spørreskjemaer. F.eks. fulgte de ofte ikke instruksjonen om å bare krysse av ett kryss, men krysser ofte av for flere ("viktige") isteden for for ett svaralternativ ("det viktigste") når de mente at de ved å sette ett kryss ikke godt nok fikk uttrykt det de mente var det mest presise svaret.

Hovedinntrykket alt i alt blir at undersøkelsen har fungert etter hensikten, og at det benyttede spørreskjemaet i all hovedsak har fungert etter hensikten, selv om resultatene på noen punkter må vurderes med forsiktighet.

9.2 Deltagelse og karakteristika på utøvere av ulike aktiviteter

De aller fleste deltagerne i denne undersøkelsen har en allsidig, omfattende og aktiv fritid, som inkluderer aktiviteter både innen kultur, idrett og friluftsliv. Dette er i tråd med andre undersøkelser av barn og unges fritid og friluftsliv i Norge og Norden (Berggren 1987, Tellnes 1992). Barnas fritidsvaner

varierer endel mellom kommunene, særlig på deltagelse og hyppighet i deltagelse i typiske kulturaktiviteter som kino/teater og fritidsklubb, som er mer utbredt blant barn og ungdom i bykommunene Harstad og Steinkjer enn i Engerdal. Idrett og lek/aktivitet i naturen er mer utbredt i Engerdal. For deltagelse i de enkelte friluftslivsaktiviteter er det også enkelte forskjeller, og da særlig på aktiviteter som det er ulike naturgitte eller klimatiske forutsetninger for i de tre kommunene. Eksempelvis er saltvannsfiske mest utbredt i Harstad, mens snø- og vinteraktiviteter, jakt og innlandsfiske er mest vanlig i Engerdal. Deltagelse i friluftsliv blant 11 - 16 åringer er generelt høyere enn blant voksne i de samme kommunene. Andelen barn som har fisket er 86 % i gjennomsnitt for utvalget, for de over 16 år var tilsvarende tall 58 %, for fottur i fjell og skog var det i gjennomsnitt 90 % deltagere blant 11- 16 åringer, mens andelen blant de over 16 år var omlag 75 %. Omlag 35 % av de voksne hadde jogget i naturomgivelser i løpet av siste året, mens det var 85 % som oppga at de hadde jogget i naturen av 11 - 16 åringene.

I hovedsak er det små forskjeller i fritids- og friluftslivsvaner blant gutter og jenter. De klareste forskjellene finner vi på aktivitetene jakt, fiske og ridning. Flere gutter enn jenter driver med jakt og fiske, mens jentene dominerer kraftig hesteridning. Men det er omtrent like mange jenter som gutter som ønsker å begynne med jakt og fiske og like mange gutter som jenter som ønsker å begynne med ridning. Dette er i stor grad overensstemmende med Tellnes (1992) sine resultater, som også viste at selv om jentene for noen friluftslivsaktiviteter hadde lavere deltagerandel, så var interessen for å prøve seg like stor blant jentene. Det er også relativt små forskjeller mellom respondentenes fritids- og friluftslivsvaner på ulike klassetrinn. Det er en noe synkende deltagerandel generelt fra 5. - 6. klasse til 8. - 9. klasse i aktiviteter som musikk og lek/aktivitet i naturen, mens deltagelsen i kino/teater og fritidsklubb/ungdomsklubb øker. Og mens deltagelsen i fiske og jakt er stabil for guttene, synker den for jentene fra 5. - 9. klasse.

Hvordan kan vi forklare disse kjønns- og aldersforskjellene ? I hovedsak er disse funnene i tråd med allminnelige oppfatninger om hva gutter driver med og hva jenter driver med, og hvordan interessene endrer seg utover i tenårene. Aldersperioden 11 - 16 år som omfattes av denne undersøkelsen er samtidig start for puberteten, og innleder en periode der de unge er opptatt av å tilpasse seg kjønnsrollemønsteret i sin kultur. Aldersperioden omfatter en periode da det vanligvis skjer store endringer mht. interesser og omgangskrets (Iso- Ahola 1980). De resultatene vi har funnet her må sees i lys av dette, og noen av de forskjellene vi har observert her kan trolig også forklares ut fra endrete interesser, som for eksempel økning i kino/teatergåing og besøk på fritidsklubber/ ungdomsklubber med stigende alder.

I mange samfunn utøves jakt og fiske av klart flere menn enn kvinner (Bjerke in prep.). Siden barn i stor grad lærer hvilke aktiviteter som passer for menn og for kvinner, og så "oppdrar seg selv" etter dette (Bjerke, Williams & Wathne 1989, Maccoby 1966), må vi vente å finne klare kjønnsforskjeller i

utøvelse i jakt og fiske også relativt tidlig i livet. Jakt og fiske utgjør ingen sentral del av kvinnenes kjønnsroller i Norge, selv om en god del fisker litt, og mere i de undersøkte kommunene enn i landet forøvrig (Aas 1991). Nedgangen i jentenes jakt- og fiskeatferd kan derfor forstås som en gradvis tilpasning til kvinnerollen.

Vi må forvente en reduksjon i jakt og fiske (og annet friluftsliv) i 15 - 20 års alderen, dels fordi unge fisker mer enn den voksne modellbefolkningen, dels fordi innslaget av konkurrerende aktiviteter (interesse for det motsatte kjønn, moter, bilkjøring, festing etc.) opptar mer tid da. Jenter starter puberteten 1 - 2 år tidligere enn gutter. Derfor kan de tidligere enn guttene bli opptatt av typiske "ungdomssysler". Og dette kan forklare hvorfor vi observerer en nedgang blant jentenes fiske og jakt deltakelse fra 11 - 16 år og ikke slik nedgang for guttene. Den økende kjønnsrolle tilpasningen i puberteten vil også stille jentenes store interesse for jakt og fiske på prøve. Og en kan spekulere i om interessen i større grad kunne blitt omsatt til fiske- eller jaktatferd dersom jentenes modeller (som mødre, lærere, idoler etc.) hadde vært mer opptatt av jakt og fiske. De atferdsendringene som her er observert må suppleres med grundigere studier av hva som er årsakene til dem, gjennom studier av sosialisering prosessen. Her har vi bare belyst de unges oppfatning av hvilke personer som var viktigst for at de begynte med tre forskjellige fritidsaktiviteter.

Når det gjelder fiske uttrykker de unge at faren har betydd mest, fulgt av andre slektninger og venner. Interessant nok synes venner å ha vært noe viktigere for at gutter har begynt med fiske enn hva venner har vært for jenter. Dette kan tyde på at fiske i mindre grad for jenter enn for gutter er en aktivitet som er populær eller "legitim" i vennekretsen, som jo etterhvert får større betydning enn familien i perioden fra 11 - 15 års alder. En annen måte å tolke disse resultatene på er at far mister betydning som modell i denne alderen.

Det er opplagt at barn relativt tidlig lærer hvilke egenskaper og aktiviteter "som passer" best for de to kjønn (Maccoby 1966). Disse tidlige utviklede oppfatningene spiller en stor rolle for hva disse barn gjør både seinere i barne- og ungdomsårene og som voksne. I dette ligger også viktige forklaringer på at likestillingsarbeid, kvotering, informasjon etc. i liten grad har påvirket forhold som yrkes- og utdanningsforskjeller mellom de to kjønnene. Dette kan antyde at det er begrenset hva en kan oppnå i økt kvinnerekruttering til de mest mannsdominerte friluftslivsaktivitetene uten mer generelle endringer i kjønnsrollemønsteret i samfunnet.

Vi finner som nevnt også mindre sosiale forskjeller i deltagelse i fiske blant barn enn blant voksne. Dette kan ha flere årsaker. For det første har det vært relativt problematisk å foreta en sosial stratifisering av utvalget. Vanligvis benyttes parametre som inntekt og utdanning i en slik stratifisering, og opplysninger om inntekt og utdanning hos foreldre kan være vanskelig å få fra barn. På spørsmål

om foreldrenes yrke gis ofte opplysninger som "arbeider på sykehus", som ikke gir grunnlag for en sikker plassering. Vi har her sett på variasjon i deltagelse basert på familiesituasjon (bor sammen med begge/en av foreldrene, antall søsken) og om foreldrene er i arbeid eller ikke. Her finner vi bare små forskjeller i deltagelse i fiske mellom ulike grupper. At vi finner slike små forskjeller her skyldes trolig også at den generelt svært høye deltagelsen i fiske i denne aldersgruppen naturlig gir mindre forskjeller i fiske i ulike undergrupper av utvalget.

9.3 Fiskevanene hos barn sammenlignet med fiske hos voksne i de samme kommunene

Andelen som fisker av 11 - 16 åringer er som nevnt langt høyere enn andelen som fisker blant de over 16 år i disse kommunene (86 % mot 58 %). DVF (1983) fant til sammenligning at bare ca. 25 % av barn under 15 år i Norge fisket etter ferskvannsfisk, mens den tilsvarende andelen voksne var høyere, 32 %. Forskjellen her skyldes bl.a. at DVF (1983) har sett på barn samlet og ikke skilt mellom ulike deltagelse i ulike aldersgrupper av barn, som det jo er vist kan ha store forskjeller i deltagelse (Rawley 1972). En annen mulig supplerende forklaring kan være ulike metodebruk; vi har her intervjuet barna direkte, mens DVF kartla barns fiskevaner indirekte gjennom intervju til foreldrene.

Ser en mer detaljert på barnas fiskevaner, og sammenligner barns og voksnes utstyrsbruk, hvilke arter de fisker etter osv. i de tre kommunene, kommer det også fram enkelte interessante trekk. Aas (1992) gir en oversikt over de voksnes fiskevaner, og de refereres ikke i detalj her. En sammenligning mellom de to populasjonenes fiskevaner gir grunnlag for å trekke følgende konklusjoner:

Barns og voksnes bruk av fiskeutstyr i hver av kommunene er i hovedsak svært lik, dvs. at det som særpreger voksnes utstyrsvaner i den enkelte kommunen sammenlignet med de to andre, særpreger også barns fiskevaner i samme kommune. Mange av barna oppgir fiske med gang og fiske fra båt som vel for mange av barna innebærer at de fisker sammen med voksne.

Også når det gjelder hvilke arter av fisk som barn og voksne fisker etter i de tre kommunene er det stor grad av samsvar mellom voksne og barn. Barn i Engerdal oppgir at de fisker mer etter saltvannsfisk og mer etter laks/sjørret enn den voksne befolkningen i kommunen. Vi har tidligere antydnet at dette kan skyldes metodiske forhold, men det kan også skyldes at barn er mer aktive enn foreldrene til å fiske hvis de reiser på ferie ut av kommunen. En annen interessant forskjell mellom barn og voksne i Engerdal er at barn oppgir et langt mer omfattende fiske etter abbor og gjedde enn voksne. Mens bare omlag en tredjedel av den andelen voksne som har fisket harr/sik i Engerdal har fisket gjedde/abbor, er andelen gjedde/abborfiskere og sik/harrfiskere like stor blant 11 - 16 åringer i Engerdal. Dette gir flere interessante mulige forklaringer. Om dette skyldes at barn i større grad enn voksne verdsetter såkalt lite edle fiskearter, gir det om ikke annet en indikasjon på at det kanskje er

mer effekt av å stimulere til bruk av "lite attraktive" fiskearter blant barn og unge enn blant voksne. En annen mulig forklaring er at barn i større grad enn voksne må fiske nær hjemsted og dermed er prisgitt de muligheter som der forekommer. Større bruk av disse fiskeartene hos barn og unge enn hos voksne kan også ha sammenheng med at fangbarhet og tilgjengelighet kan være enklere hos disse artene enn hos andre arter som ørret/røye og sik/harr, og da kan forklaringen ligge i at barn i større grad enn voksne verdsetter fisketurer der sannsynligheten for å få fisk er større, jfr. resultatene i kap. 6 og drøftingen nedenfor. Dette kan også skyldes at voksnes fiskevaner i større grad preges av tradisjonelle oppfatninger om hvilke fiskearter som er verdifulle og gode matfisker. Dette igjen kan henge sammen med at voksne er mer **spesialisert** i sitt fiske enn barn, og dermed i større grad har opparbeidet (kulturelt betingete) preferanser for enkelte fiskearter (Bryan 1977). Eventuelle ulike preferanser for fangst av fisk og fangst av ulike fiskearter blant barn og voksne bør undersøkes nærmere.

Vi har også sett at barns tilfredshet med fiske og hva barn ikke liker ved fiske i stor grad synes å være knyttet til fangst av fisk (tilfredshet) og uteblivelse av fangst (utilfredshet). Dette er et relativt radikalt annerledes funn enn det som etterhvert er funnet å være gyldig for voksnes motiver eller tilfredshet med fiskeopplevelser. Hos voksne er prinsippet om flersidig tilfredshet vel etablert og dokumentert internasjonalt. Med flersidig tilfredshet mener vi at det er flere grunner og flere elementer enn fangst som ligger bak ønske om å fiske og som legges til grunn for å vurdere om turen var vellykket eller ikke. Voksne fritidsfiskere, såvel i Norge som i andre vestlige land, synes ofte å legge stor vekt på mulighetene for naturopplevelse, avkobling fra stress, miljøskifte og sosialt samvær som vesentlig for å fiske, og ofte som vel så viktig som å få fisk (Driver & Knopf 1976, Knopf 1987, Aas in prep). Begrepet flersidig tilfredshet kan derfor ha langt mindre relevans for barn og må undersøkes nærmere. Om barn i mindre grad enn voksne legger vekt på andre sider enn fangst vil fangsten få avgjørende betydning for barns mulighet til å oppnå positive opplevelser på fisketurer, fordi de da sannsynligvis har mindre evne til å legge vekt på andre sider ved fisketuren enn fangst av fisk dersom fangsten uteblir. Ikke minst er dette viktig fordi barn i større grad enn voksne trolig vil reagere negativt på turer som ikke oppfyller forventningene (Iso-Ahola 1980), med de negative effektene dette kan ha på senere interesse.

Et fellestrekk ved barns og voksnes preferanser for fiskestimuleringstiltak, er at de synes å ha større mulighet til å påvirke de som allerede er aktive fiskere enn de som ikke fisker. Interessant er det å merke seg at at barne- og familiefisketilbud er det mest populære tiltaket blant voksne, mens "voksne å fiske sammen med" er det mest populære hos barn, altså enighet i synspunkt på hvilke tiltak som kan ha størst effekt hos barn og voksne.

9.4 Sosialisering og hinder - hva er barnas egne oppfatninger ?

Vi har i kapittel 8 sett at det er et noe ulikt mønster i hvilke personer som er viktige for de vi interjuet begynte med hhv. musikk, idrett og fiske. Foreldre og venner er de som spiller størst rolle for at deltagerne har begynt med alle aktivitetene. Men det er klare forskjeller også. Mens far er viktig for idrett og fiske, er mor viktig for musikkinteresse. Og venner er mindre viktig for fiske enn for idrett og musikk, mens andre slektninger derimot også er viktig for fiskeinteresse. Vi ser her klare kjønnsforskjeller, som i stor grad er i overensstemmelse med tradisjonell kjønnsrolleoppfatninger, jfr. foran. Dette, sammen med dataene om hvem som voksne og barn fisker sammen med indikerer at fiske har et klarere "familie-image" enn idrett og musikk. Aktivitetene idrett og noen grad også musikk synes i større grad være vennekrets baserte aktiviteter.

Som hos voksne (Aas 1992) er manglende interesse og mangel på tid viktige hindringer mot 11 - 16 åringers deltagelse i ulike fritids- og friluftslivsaktiviteter. At tidsmangel og stress i fritida kan være reelt blant denne aldersgruppen er tidligere vist bl.a. av Berggren (1987). Men vi identifiserte også klare forskjeller i hindringer mot deltagelse i idrett/sport, musikk og fiske. Selv om andelen som deltok i hver av de tre aktivitetene var forskjellig, med størst andel ikke-deltagere i musikk, var det også klare forskjeller mellom betydningen av ulike hindre i de tre aktivitetene. Prestasjonskrav og kompetansebrist var det viktigste hinderet for idrettsaktivitet. Manglende interesse eller vurdering av musikk/spilling som kjedelig var den aller viktigste grunnen for de som ikke drev med musikk. For fiske var det få oppgitte hindre sammenlignet med idrett, selv om andelen som ikke deltok i aktivitetene var omtrent den samme. De oppgitte grunnene til ikke-deltagelse var mer variert for fiske enn for de andre aktivitetene.

Dette antyder at fiske i mindre grad enn de to andre aktivitetene forbindes med negative effekter som ulyst og prestasjonskrav/kompetansekrav. Barneidrett, prestasjonskrav og de hindre og eventuelle positive og negative effekter dette skaper er forsåvidt velkjent, drøftet og dokumentert (Iso-Ahola 1980, Fasting 1987). Disse dataene indikerer i alle fall at når det gjelder sosialisering og hindringer, er fiske forskjellig fra idrett og musikk, og de bygger opp under en hypotese om at fiske som fritidsaktivitet kanskje i mindre grad enn idrett og musikk fører til "tapere" og skaper ulyst.

10 Litteratur

- Aas, Ø. 1992. Fiskevaner blant den voksne befolkningen i Harstad, Steinkjer og Engerdal - en sammenlignende undersøkelse. NINA Oppdragsmelding 180: 1 - 48. - Lillehammer: NINA.
- Aas, Ø. 1991. Ferskvannsfiskeforvaltning og fritidsfiske. En samfunnsfaglig kunnskapsoversikt. NINA utredning 027: 1 - 44. - Trondheim: NINA.
- Aas, Ø. in prep. Rekreasjonsverdien ved tilreisende fritidsfiskeres aktivitet i Engerdal.
- Barnett, L. A. 1991. Developmental Benefits of Play for Children. - I: Driver, B., Brown, P. & Peterson, G. (red.). Benefits of Leisure (pp. 215 - 249). - Pennsylvania: Venture Publishing.
- Berggren, B. 1987. Etter skoletid. Nordiske barn og deres fritid. En pilotstudie. Rapport 12 NAVF's Senter for barneforskning. - Trondheim: Norsk senter for barneforskning.
- Bjerke, T. in prep. Jegeren. En samfunnsvitenskapelig kunnskapsoversikt. NINA utredning.
- Bjerke, T., Williams, J. E. & Wathne, P.H. 1989. Sex Stereotypes in Norway Revisited: 1977 - 1987. Scandinavian Journal of Psychology 30: 266 - 274.
- Bryan, H. 1977. Leisure Value System and Recreation Specialization: The Case of Trout Fishermen. Journal of Leisure Research 9 (3): 174 - 187.
- Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk (DVF) 1983. Befolkningens adgang til fiske i Norge. - Trondheim: Rapport DVF
- Direktoratet for naturforvaltning (DN) 1991. Friluftsliv mot år 2000. - Handlingsplan. - Trondheim: Direktoratet for naturforvaltning.
- Driver, B. & Knopf, R. 1976. Temporary Escape - One Product of Sport Fisheries Management. - Fisheries 1 (2): 24 - 29.
- Fasting, K. 1987. Barneidrettens positive og negative konsekvenser for utvikling av psykisk og sosial helse. - I: Mjaavatn, P. E. (red.) Barn og idrett. Rapport fra et tverrfaglig forskningsseminar. Rapport 11 NAVF's senter for barneforskning. - Trondheim: Norsk senter for barneforskning
- Knopf, R. C. 1986. Human Behavior, Cognition and Affect in the Natural Environment. -I: Stokols, D. & Altman, I. (red.) Handbook of Environmental Psychology - New York: Wiley
- Iso - Ahola, S. 1980. The Social Psychology of Leisure. - Dubuque, Iowa: Wm. C. Brown Company.
- Maccoby, E. E. 1966. The Development of Sex Differences. - Stanford: Stanford Univ. Press.
- Manfredo, M. 1986. Recreational Fishing. - I: The President's Commission on American's Outdoors (Activities 31 - 39). - Washington: US Government Printing Office.
- Rawley, E. V. 1972. Fishing Participation by Utah Residents Under 12 Years of Age. Utah: Utah State Dept. Div. of Wildlife Resources.
- Tellnes, A. 1992. Ungdommens deltaking i friluftsliv. Rapport 53 - Bø: Telemarksforskning.

181

nina
oppdrags-
melding

ISSN 0802-4103
ISBN 82-426-0311-1

Norsk institutt for
naturforskning
Tungasletta 2
7005 Trondheim
Tel. 07 58 05 00